

Міністерство освіти і науки України
Національний технічний університет
«Дніпровська політехніка»

МІБО

Кафедра перекладу

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА
кваліфікаційної роботи ступеню магістр

студента Лопатюк О.О.

академічної групи **035М-18в**

спеціальності **035 Філологія**

спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно)», перша - англійська

на тему: **Особливості організації самостійної роботи студентів**

з дисципліни «Іноземна мова для професійних цілей»

Керівники	Прізвище, ініціали	Оцінка за шкалою		Підпис
		рейтинговою	інституційною	
кваліфікаційної роботи	доц. Кабаченко І.Л.			
розділів:				
1.Теоретичний				
2.Практичний				
Рецензент	доц. Нестерова О.Ю.			
Нормоконтролер	доц. Орел М.В			

Дніпро
2019

ЗАТВЕРДЖЕНО:
завідувач кафедри
перекладу

(підпис)

Введенська Т.Ю.
(прізвище, ініціали)

« ____ » _____ 2019 року

ЗАВДАННЯ
на кваліфікаційну роботу
ступеня магістр

студенту Лопатюк О.О. академічної групи 035м-18в
(прізвище та ініціали) (шифр)
спеціальності **035 Філологія**
спеціалізації

за освітньо-професійною програмою вищої освіти «Германські мови та літератури (переклад включно) », перша - англійська на тему: **Особливості організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Іноземна мова для професійних цілей»** затверджену наказом ректора НТУ «Дніпровська політехніка» від

Розділ	Зміст	Термін Виконання
1. Теоретичний	<i>На основі матеріалів виробничих практик, інших наукових джерел розробити гіпотезу дослідження, визначити його мету та завдання, проаналізувати існуючі підходи до вивчення проблеми, яка досліджується</i>	1.10.2019
2. Практичний	<i>Розробити та обґрунтувати методи практичного аналізу обраних прикладів, зробити змістовні висновки щодо труднощів перекладу лінгвістичних явищ</i>	5.12.2019

Завдання видано _____
(підпис керівника)

Кабаченко І.Л.
(прізвище, ініціали)

Дата видачі **02.09.2019**

Дата подання до екзаменаційної комісії **13.12.2019**

Прийнято до виконання _____
(підпис студента)

Лопатюк О.О.
(прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ, НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ.....	9
1.1 Особливості організації самостійної роботи студентів у вищій школі.....	9
1.2 Види самостійної роботи.....	23
Висновки до 1 розділу	49
РОЗДІЛ 2. РОЗРОБКА МЕТОДИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ «ІНОЗЕМНА МОВА ДЛЯ ПРОФЕСІЙНИХ ЦІЛЕЙ»	50
2.1. Форми і методи формування фахової мовної компетенції студентів шляхом організації самостійної роботи	50
2.2. Рекомендації щодо підготовки англомовних мультимедійних презентацій в процесі організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Іноземна мова для професійних цілей»	63
2.2.1. Загальні вимоги до підготовки мультимедійних проект-презентацій.....	63
2.2.2. Особливості підготовки студентами англомовних мультимедійних презентацій з гірничої справи.....	73
2.2.3. Особливості підготовки студентами англомовних мультимедійних презентацій з маркетингу	77
2.2.4. Особливості підготовки студентами англомовних мультимедійних презентацій з екології	83
2.2.5. Особливості підготовки студентами англомовних мультимедійних презентацій з інформаційних технологій	87

2.2.6. Особливості підготовки студентами англомовних мультимедійних презентацій з педагогіки вищої школи	90
2.2.7. Особливості підготовки студентами англомовних мультимедійних презентацій з освітнього менеджменту	94
2.3. Результат застосування мультимедійних проект-презентацій для самостійної роботи студентів з дисципліни «Іноземна мова для професійних цілей».....	96
Висновки до 2 розділу	103
ВИСНОВКИ.....	105
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	109
ДОДАТКИ.....	118

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах стрімкого розвитку науки і техніки, швидкого накопичення та оновлення інформації неможливо навчити людину на все життя, важливо викликати у неї інтерес до накопичення знань, навчити її вчитися. Сучасне суспільство постійно вимагає від індивіда адекватних змін. У зв'язку з цим першочергового значення набуває система вищої освіти як один із визначальних факторів, що впливає на професійне становлення особистості. Саме тому від якості вищої освіти безпосередньо залежать як успіхи окремої людини, так і загальний позитивний розвиток суспільства.

Мета освіти сьогодні – це підготовка фахівців, здатних забезпечити перехід від індустріального до інформаційно-технологічного суспільства через новаторство у навчанні, вихованні та науково-методичній роботі.

Наголос все більше робиться на якості освіти, універсальності підготовки випускника та його адаптованості до ринку праці, на особистісну орієнтованість навчального процесу, його інформатизацію, визначальну важливість освіти у забезпеченні сталого людського розвитку.

Необхідність цих процесів диктується Європейською орієнтацією України загалом та входженням України у Європейське освітнє і наукове поле зокрема. Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній і науковий простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог, дедалі наполегливіше працює над практичним приєднанням до Болонського процесу. Сучасне поняття вищої професійної освіти тісно пов'язує хід і результати навчання з рівнем організації самостійної роботи студентів, оскільки система вищої освіти покликана не лише дати певну систему знань, але й сформувати професійні якості майбутніх фахівців.

Проблема організації самостійної роботи студентів стала об'єктом наукового інтересу не одного покоління науковців (А. Алексюк, Ю. Бабанський, В. Бондар, В. Буряк, О. Заїка, Л. Клименко, В. Козаков, В. Луценко, О. Мороз, П. Сікорський, М. Скаткін та інші). Самостійній роботі студентів у процесі оволодіння іноземною мовою за професійним спрямуванням присвячено низку наукових досліджень, які вирішують загальні аспекти (Т. Біла, Б. Єсіпов, І. Зимня, А. Кузьміна, Л. Лужних, А. Ковальова та інші) та окремі питання цієї проблеми (О. Акмалдинова, М. Алієва, Т. Гусак, Л. Іванова, К. Карпов, А. Лур'є, М. Ляховицький, О. Малійко, С. Ніколаєва, І. Павлова, О. Письменна). Проте уточнення потребують теоретико-методичні аспекти організації самостійної роботи студентів, що вивчають іноземну мову як фахову дисципліну. В той же час аналіз наукових праць показав, що теоретичні та методологічні аспекти організації самостійної роботи студентів ще не є достатньо розробленими і через це не можуть широко використовуватись у процесі професійної підготовки, оскільки потребують свого вдосконалення.

Об'єкт дослідження: особливості організації самостійної роботи студентів під час вивчення дисципліни «Іноземна мова для професійних цілей».

Предмет дослідження: специфіка організації самостійної роботи студентів під час вивчення дисципліни «Іноземна мова для професійних цілей».

Мета дослідження: описати особливості організації самостійної роботи дисципліни «Іноземна мова для професійних цілей».

Для реалізації мети дослідження поставлено такі **завдання:**

- розкрити теоретичні аспекти організації самостійної роботи студентів у вищій школі;

- охарактеризувати різні види самостійної роботи під час вивчення іноземної мови;
- описати форми і методи формування фахової мовної компетенції студентів шляхом організації самостійної роботи;
- надати рекомендації щодо підготовки англомовних мультимедійних презентацій в процесі організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Іноземна мова для професійних цілей».

Практичне значення дослідження полягає в розробці методичних рекомендацій щодо організації самостійного вивчення майбутніми фахівцями дисципліни «Іноземна мова для професійних цілей», що сприятиме ефективному вивченню іноземної мови.

Методи наукового дослідження:

- теоретичні: аналіз літератури з питань самостійного вивчення студентами іноземної мови; наукове моделювання методик самостійного вивчення іноземної мови;
- емпіричні: аналіз, спостереження, педагогічний експеримент – для визначення показників і рівнів сформованості готовності майбутніх учителів іноземних мов до організації самостійного вивчення дисципліни «Іноземна мова мова для професійних цілей».

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що: виокремлено як самостійну дидактичну проблему самостійного вивчення майбутніми фахівцями дисципліни «Іноземна мова мова для професійних цілей» засобами мультимедійних технологій; розроблено й науково обґрунтовано відповідну дидактичну модель, яку реалізовано упровадженням форм і методів кооперативного та колаборативного навчання іноземної мови мультимедійними засобами, реалізацією міжпредметного підходу в процесі створення мультимедійних проект-презентацій.

Апробація: Основні результати дипломної роботи викладено в публікації «Теоретичні аспекти організації самостійної роботи студентів під

час вивчення дисципліни «Іноземна мова для професійних цілей» за матеріалами доповіді на Всеукраїнській конференції «Молодь: наука та інновації 2019»

Структура роботи: Дипломна робота складається зі вступу, теоретичного і практичного розділів, висновків до кожного розділу та загальних висновків, списку використаних джерел та додатку. Повний обсяг роботи складає 115 сторінок, а основний текст – 94 сторінки.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ, НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ

1.1 Особливості організації самостійної роботи студентів у вищій школі

Створення в Україні сучасної високоефективної системи освіти є однією з найважливіших умов конкурентоздатності держави на європейському ринку. У цьому питанні велика роль має бути відведена саме вищій професійній освіті, мета якої є модернізація відповідно до запитів суспільства і промислово-інноваційного розвитку економіки, інтеграції в європейський освітній простір, оскільки наявна система вищої освіти не дозволяє повною мірою виконувати покладені на неї завдання щодо реалізації державної політики.

Нині звучить як аксіома, що якість освіти обумовлює рівень інтелектуального потенціалу будь-якої держави, стає однією з найважливіших передумов її економічної та політичної самостійності, запорукою конкурентоспроможності на світовій арені. В усьому світі зростає увага до якості та стандартів вищої освіти, що пояснюється її швидким розвитком і, водночас, підвищенням вартості освітніх послуг для держави і людей. Європа має намір створити найбільш динамічну та інтелектуальну економіку в світі.

Знання сьогодні – це джерело конкурентної переваги, тому уряди більшості держав повною мірою усвідомлюють всю важливість забезпечення своїх громадян якісною освітою. Україна, базуючись на загальноєвропейських та світових підходах до розбудови освітнього сектору, також надає важливого значення цій проблемі. Проблема забезпечення високої якості освіти визнається визначальним чинником розвитку України

на державному рівні, про що свідчить Національна доктрина розвитку освіти України в XXI столітті: «якість освіти є національним пріоритетом, передумовою національної безпеки держави, додержання міжнародних норм і вимог законодавства України щодо реалізації права на освіту» [29, 7].

Відповідно до п. 9 Закону України «Про освіту» основними формами здобуття освіти є:

- інституційна (очна (денна, вечірня), заочна, дистанційна, мережева);
- індивідуальна (екстернатна, сімейна (домашня), педагогічний патронаж, на робочому місці (на виробництві);
- дуальна.

Оскільки об'єктом дослідження є інституційна форма освіти, то подаємо деякі дефініції в цьому Законі. Так, ст. 9 Закону України «Про освіту» дає визначення інституційних формам освіти:

«Очна (денна, вечірня) форма здобуття освіти – це спосіб організації навчання здобувачів освіти, що передбачає їх безпосередню участь в освітньому процесі.

Заочна форма здобуття освіти – це спосіб організації навчання здобувачів освіти шляхом поєднання очної форми освіти під час короткочасних сесій і самостійного оволодіння освітньою програмою у проміжку між ними.

Дистанційна форма здобуття освіти – це індивідуалізований процес здобуття освіти, який відбувається в основному за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників освітнього процесу у спеціалізованому середовищі, що функціонує на базі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій.

Мережева форма здобуття освіти – це спосіб організації навчання здобувачів освіти, завдяки якому оволодіння освітньою програмою відбувається за участю різних суб'єктів освітньої діяльності, що взаємодіють між собою на договірних засадах» [16, 5].

Вимоги щодо якості вищої освіти з боку держави і суспільства зростають. Приєднання України до Болонського процесу, який визначає якість освіти як основу створення європейського простору, підтверджує важливість та актуальність поставленого завдання. Українська освіта прийняла ідеї освітньої концепції Болонського процесу щодо формування в країні загальноєвропейської системи вищої освіти на спільних принципах функціонування: двоциклове навчання, кредитно-модульна система залікових одиниць, оцінювання якості освіти, мобільність студентів і викладачів, узгодженість наукових ступенів і професійних кваліфікацій з європейським ринком праці, популяризація європейської системи освіти. Як визначено в Плані дій щодо забезпечення якості вищої освіти в Україні, державна політика у сфері вищої освіти має бути скерована в європейський освітній простір, але націлена на збереження національної самоідентичності [39, 2].

Чинними нормативно-правовими актами визначено такі напрями державної політики сфері вищої освіти в Україні, як утвердження демократичних засад вищої школи та студентського самоврядування; запровадження у вищих навчальних закладах сучасних освітніх технологій; поліпшення матеріально-технічного та методичного забезпечення; посилення інтеграції вищої освіти, науки та виробництва; створення на базі провідних університетів сучасних дослідницьких центрів; запровадження ефективних економічних механізмів солідарної участі держави, бізнесу та громадянського суспільства у розвитку вищої освіти.

У країнах-членах Ради Європи виникає потреба підготувати студентів до самостійного навчання упродовж всього життя, що стало причиною переходу від механічного накопичення знань до розвитку вмінь та здібностей кожного студента. З цією метою все більше уваги приділяється організації самостійної роботи студентів, під час якої у них формується навчальна компетенція. За даними ЮНЕСКО в університетах країн Європи на

самостійну роботу відводиться від 40% до 70% усього навчального часу. У США на одну годину аудиторної роботи припадає дві години позааудиторної. За іншими даними співвідношення аудиторної та позааудиторної роботи в світі

складає 1:3,5 [30, 35].

В освітньому просторі України відбулися зміни в організації навчальної діяльності студентів. Оскільки у Міністерстві освіти і науки України дотримуються думки, що велика кількість аудиторних занять – це «позбавлення можливості студента бути підготовленим до самостійності у його подальшій професійній діяльності» [39, 4], а студенти самі прагнуть чинити по-дорослому і приймати власні рішення.

Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах передбачається, що самостійна робота студентів як «основний засіб оволодіння навчальним матеріалом» має становити не менше $1/3$ і не більше $2/3$ загального обсягу часу, відведеного на вивчення конкретної дисципліни. Співвідношення між аудиторною і позааудиторною роботою змінюється на користь останньої [50, 11].

Самостійна робота студентів є однією із форм організації навчального процесу у вищих навчальних закладах.

Головна мета самостійної позааудиторної роботи з іноземної мови – формування мовленнєвої, навчальної, професійної компетенції, розвиток самостійності як риси особистості, формування позитивного відношення до процесу безперервної самоосвіти.

Своєрідність дисципліни «іноземна мова для професійних цілей» полягає у формуванні вмінь і навичок користування іноземною мовою як засобом створення й підтримання між особистих зв'язків та засобом отримання професійної інформації.

Для організації самостійної роботи студентів може бути ефективною використана «модель Уоллеса», яка включає наступні компоненти:

- підготовка: формулювання завдання та початкові спроби його вирішення;
- інкубація: відволікання від завдання і переключення на інший предмет;
- просвітлення: інтуїтивне проникнення в суть завдання;
- перевірка: випробування або реалізація рішення.

Традиційно самостійна робота студентів займала значний обсяг у процесі оволодіння іноземною мовою, зокрема при засвоєнні та опрацюванні лексичного, граматичного матеріалу, при розвитку навичок читання та писемного мовлення. Підручники, словники, довідники, комп'ютерні та мультимедійні технічні засоби, мережа Інтернет надають широкі можливості студентам самостійно опрацювати матеріал та удосконалювати знання з іноземної мови. Однак також дуже важливою є роль викладача при організації самостійної роботи студентів. Викладач повинен навчити студента правильно організувати його самостійну роботу, також навчитись користуватись різними джерелами інформації, і звісно все це має відбуватись під контролем викладача. Важливу роль в цьому процесі відіграє використання комп'ютерних технологій та мережі Інтернет, аудіо та відеоматеріалів, методу проектів тощо. Самостійна робота може бути ефективною лише в тому разі, якщо студенти зацікавлені у її виконанні. Усі вище згадані технології значною мірою сприяють досягненню цієї мети.

Подолання протиріччя між вимогами суспільства та можливостями сучасної вищої школи у підготовці спеціалістів-особистостей викликає необхідність досліджувати проблему «самостійна робота».

Під самостійною роботою, за Н.В.Ягельською, розуміємо форму організації і реалізації навчально-пізнавальної діяльності студентів, яку спрямовує і контролює викладач або сам студент у відповідності з програмою навчання та індивідуальними потребами на аудиторних заняттях або у позааудиторний час з метою оволодіння професійними знаннями, навичками й уміннями та для самовдосконалення [50, 12].

Самостійна робота у вищій школі є частиною навчального процесу, методом навчання, прийомом навчально-пізнавальної діяльності, комплексною цільовою стандартизованою навчальною діяльністю із запланованими видами, типами, формами контролю [43, 25].

Деякі дослідники розглядають самостійну роботу як найважливіший компонент педагогічного процесу, що передбачає інтеграцію різних видів індивідуальної та колективної навчальної діяльності, яка здійснюється як під час аудиторних, так і позааудиторних занять, без участі викладача та під його безпосереднім керівництвом [15, 65].

Зміст самостійної роботи з дисципліни повинен відповідати курсу та визначатися його програмою. Розроблена з урахуванням сучасних досліджень програма з англійської мови для професійного спілкування підтримує положення більшості авторів про те, що центральним компонентом змісту навчання є професійно спрямовані навички й уміння, та визначає, що впродовж вивчення курсу студенти повинні оволодіти англійською мовою на рівні *Vantage (B2)* (для бакалаврів та спеціалістів) та *Effective Operational Proficiency (C1)* (для магістрів) за дескриптивною шкалою, запровадженою Радою з культурного співробітництва Європи, її комітетом з питань освіти сучасних мов при Раді Європи.

Навчальний курс «Іноземна мова для професійних цілей» на кожному кваліфікаційному рівні складається з модулів, які розробляються у вищих закладах освіти. Ресурсом для розробки модулів є Типова програма. Викладання мови може потім здійснюватись у різних практичних формах з метою розвитку мовної поведінки відповідно до спеціальностей студентів, їхніх потреб та життєвих планів.

Зміна цілей навчання у закладах вищої освіти на користь практичного оволодіння усним спілкуванням призвела до перегляду організаційних форм та змісту завдань для самостійної позааудиторної роботи студентів. Цей вид роботи дозволяє приділяти більшу увагу оволодінню письмовим

спілкуванням без шкоди для усної мовної практики, котра може проводитися виключно в межах аудиторних годин. Звідси, можна виділити такі цілі застосування самостійної навчальної діяльності:

- оптимізація процесу навчання іноземної мови з точки зору економії аудиторного навчального часу;
- актуалізація та активізація пошуку нових знань тими, хто навчається;
- розвиток творчого характеру освіти;
- підвищення якості засвоєння навчальних програм, які пропонуються .

У зв'язку з цим перед системою освіти постає таке завдання, як розвиток навчальних умінь, які застосовуються у самостійній навчальній діяльності. Для забезпечення її ефективності необхідно, щоб ті, хто навчається, вміли працювати з мовою, знали, наприклад, де можна знайти ту чи іншу довідкову інформацію, як можна покращити мовленнєві навички, якими прийомами можна скористатися для запам'ятовування нової лексики.

В теорії педагогіки самостійна робота виділяється як одна із чотирьох основних форм навчальної діяльності студента [36, 14].

Проте реалізувати цю форму навчальної діяльності можливо лише за дотримання низки умов, найбільш істотними з яких є наявність мотивації та базових навчальних навичок самостійної роботи у студентів, а також ефективної організації їх навчальної діяльності викладачем.

Самостійна робота студентів – це заздалегідь запланований процес, успішне виконання якого залежить від уміння викладача організувати і своєчасно контролювати його на кожному етапі вивчення дисципліни. В цьому плані кожен викладач повинен постійно розвиватися і вдосконалюватися, освоюючи і осягаючи нові методики навчання студентів. Необхідно врахувати, що основними факторами освоєння і закріплення навчального матеріалу того чи іншого курсу є форми самостійної роботи студента, які залежать, перш за все, від змісту навчальної дисципліни, ступеня підготовленості і самостійності учня, а також від умінь, кваліфікації

викладача. У кожного викладача при проведенні занять повинен бути в наявності великий різноманітний «багаж» завдань та вправ для самостійної роботи студентів, який не повинен зводитися одними простими рефератами, доповідями, тезами, контрольними

завданнями [7, 46].

Для оволодіння знаннями рекомендуються читання тексту, навчальної літератури, конспектування, робота з термінологічними словниками та довідниками, ознайомлення з нормативними документами, навчально-дослідні починання, використання аудіо- і відеозаписів, комп'ютерної техніки та інтернету.

Процес самостійної роботи студента, заснований на використанні інноваційних технологій, з мотивацією до виконання завдань, активізує діяльність студентів [45, 19].

Вивчення будь-якої мови вимагає значного часу і зусиль, воно не обмежується однією дисципліною або курсом. Простого заучування навчального матеріалу і наявності кваліфікації досвідченого викладача тут недостатньо. Для успішного оволодіння англійською мовою потрібна систематична цілеспрямована робота учня протягом значного проміжку часу. Тому без мотивації і особистого інтересу самостійна робота втратить свою ефективність і потребуватиме ще більших витрат часу і сил.

Практика показала, що студенти, які навчаються незалежно від спеціальності, філологічної або немовної, і поставили собі за мету опанування англійською мовою досягли найвищих результатів у порівнянні зі своїми однолітками, які вивчали англійську мову паралельно в аудиторії. Безумовно, такий високий показник був досягнутий завдяки самоорганізації і самоконтролю учнів. Для формування умінь самоорганізації необхідна наявність наступних факторів:

- усвідомлення особистої значущості умінь самоорганізації;
- установка на оволодіння певним умінням;

- розуміння студентами узагальненого правила і актуалізації знань;
- розкриття змісту кожного уміння як певної сукупності дій і операцій, його складових, і способів виконання дій;
- організація практичної діяльності та вправи по оволодінню умінням;
- контроль за рівнем сформованості вміння;
- облік і оцінка ходу і результатів діяльності [66, 15].

Самостійна діяльність передбачає доволі високу мотивацію, особливо внутрішню, здатність самостійно виконувати різні типи завдань, що включають творчі продуктивні уміння, здійснювати самоконтроль та самооцінку.

Проаналізувавши різні аспекти визначення рівня готовності студента до здійснення самостійної навчальної діяльності, можна виділити низку взаємопов'язаних складових:

- психологічний компонент (мотивація, ставлення до даної діяльності, інтелектуальні можливості та здібності, вольовий потенціал, саморегуляція);
- комунікативний компонент (рівень сформованості комунікативної компетенції);
- методологічний компонент (оволодіння способами та прийомами самостійної діяльності).
- наявність навичок перекладу та методів роботи зі словником та довідковою літературою;
- вміння працювати із комп'ютерним програмним забезпеченням та інтернетом [64, 15].

До засобів організації самостійної роботи можна віднести такі:

- забезпеченість підручниками, посібниками, методичними вказівками для самостійної роботи;
- наявність навчальних аудіо-, відео- та комп'ютерних навчальних програм;

– застосування системи комунікативних завдань для розвитку усіх комунікативних умінь [2,10].

Самостійна робота студентів з іноземної мови має поліфункціональний характер, оскільки сприяє оволодінню іноземною мовою як необхідною професійною складовою сучасного спеціаліста, формуванню універсальних навичок самостійного отримання знань та розвитку інформаційної культури особистості. Самостійна робота студентів в немовних закладах освіти орієнтована на формування навичок роботи з іншомовними джерелами інформації за профілем спеціальності (читання, переклад, аналіз, інтерпретація, оцінка, передача інформації) та навичок усного мовлення в межах тем, які вивчаються.

Самостійна робота студентів є продовженням і доповненням аудиторної роботи під керівництвом викладача та етапом підготовки студентів до самостійного використання мови для задоволення інформаційних потреб та участі у потенційних актах комунікації [25, 11].

Формування комунікативних можливостей студентів здійснюється в межах тем, які орієнтовані на профіль навчання. Студенти отримують завдання із селективної обробки матеріалу тематичних повідомлень відповідно до індивідуальних можливостей та уподобань, завдання на компресію та розгортання повідомлень.

Як показує досвід, великий освітньо-виховний потенціал має самостійна робота із підготовки до участі у групових, міжгрупових, факультетських тематичних конференціях, конкурсах та олімпіадах, до участі у вузівській науково-творчій студентській конференції.

У процесі самостійної роботи у студентів формується вміння усвідомлювати, визначати та формулювати свої пізнавальні та інформаційні потреби, запит інформації, навички пошуку, відбору, аналізу та систематизації, а також передачі інформації.

Не менш важливою є звичка до постійної роботи із іншомовними джерелами інформації та вміння перемикати увагу із мовних форм на інформацію. Однією із основних цілей самостійної роботи з іноземної мови у немовному закладі освіти є формування пізнавальних та інформаційних інтересів не лише у зв'язку із конкретними видами навчальної діяльності, але як елемента загальної культури особистості, як способу постійного розвитку та самовдосконалення [30, 12].

Організаційні принципи оформлення самостійної роботи також мають освітньо-виховне значення. Вони формують навички самоорганізації інформаційної діяльності: формулювання завдань і цілей діяльності визначення результату діяльності та термінів виконання.

Самостійна робота студентів охоплює всі аспекти вивчення іноземної мови і значною мірою визначає результати та якість засвоєння дисципліни «Іноземна мова для професійних цілей». У зв'язку із цим планування, організація, виконання і контроль самостійної роботи з іноземної мови набувають особливого значення та потребують методичної розробки та забезпечення.

Метою організації самостійної роботи у немовному закладі освіти повинно стати забезпечення студентів необхідними даними, методиками та алгоритмами для успішного виконання різних видів самостійної роботи.

Навчання іншомовного спілкування у немовному закладі освіти пов'язано із низкою обмежень, основне із них – несприятлива частотно-часова характеристика занять і той факт, що спілкування є здебільшого навчальним. Разом із тим статус майбутнього спеціаліста і конкретний профіль його навчальної діяльності в цілому допускають певні можливості виходу за межі навчального спілкування через його зацікавленість у інформації, яка стосується спеціальності [65, 12].

Роль викладача полягає у підготовці студентів до майбутньої наукової та професійної діяльності через формування міждисциплінарних знань та розвиток пізнавальної самостійності.

Виконання творчих завдань, які включають роботу із науково-популярними загальнонауковими текстами, що відповідають спеціальності студента на другому курсі; читання, аналіз, реферування наукових статей і технічної літератури з метою написання реферату та його представлення на студентській науковій конференції на третьому-четвертому курсах; захист дипломної роботи іноземною мовою на п'ятому курсі, і нарешті, навчання в магістратурі та аспірантурі – етапи самостійної роботи студентів в процесі безперервної освіти.

Необхідно чітко уявляти собі можливості кожного студента, тому реалізуючи особистісно орієнтований підхід у навчанні, викладач повинен вибудовувати модифіковану, адаптовану для кожного студента індивідуальну програму навчання, яка дозволяє вибрати той чи інший темп, шляхи та етапи роботи.

При розробці подібної стратегії слід враховувати готовність студента до здійснення навчальної діяльності. Успішність процесу навчання, особливо на старшому етапі, залежить від того, наскільки правильно організована самостійна робота студентів.

Самостійна робота студента виконує дві функції:

- консультативну, яка полягає в тому, що викладач допомагає студентам краще засвоїти теоретичний і практичний матеріал аудиторних занять і отримати корисні навички;
- контролюючу, засновану на проведенні викладачем поточного та семестрового контролів, перевірку домашніх завдань і письмових самостійних робіт [7, 25].

Контроль самостійної роботи також здійснюється при проведенні навчальних занять. Методика поточного контролю передбачає: тестування, усне опитування, обговорення доповіді, активний самоконтроль.

Оскільки навчальний процес орієнтується на активну самостійну роботу студентів є необхідним створення умов для їхнього самовираження та саморозвитку, забезпечення відповідного освітнього середовища для формування їхньої особистої активності. Особистісна активність є основою активного відношення до знань, систематичності й наполегливості в навчанні та позитивних результатів.

Як відомо, особистісна активність у навчанні не належить до природжених якостей особистості. Вона формується в процесі пізнавальної діяльності й характеризується прагненням до пізнання, розумовою напругою й проявом морально-вольових якостей студентів.

В сучасній методиці виділяють три рівні пізнавальної активності [2, 12].

Перший рівень – відтворювальна активність, яка характеризується прагненням студента зрозуміти новий матеріал, доповнити й відтворити знання, опанувати спосіб їх застосування за зразком.

Другий рівень – інтерпретуюча активність, репродукція з елементами продукції – характеризується більшою стійкістю вольових зусиль, що проявляються в прагненні студента проникнути в сутність явища, пізнати зв'язки між явищами, самостійно знайти шляхи рішення труднощів які виникають при навчанні.

Третій рівень активності – творчий, на цьому етапі студенти намагаються застосувати знання в новій ситуації, тобто перенести знання й способи діяльності в нові умови. Характерною особливістю третього рівня вважаються широкі й стійкі пізнавальні інтереси, висока процесуальна та професійна мотивація. Педагогічним засобом, який дозволяє включити вказаний механізм в дію, є організація самостійної пошукової діяльності

студентів. Цей процес стосовно його змісту та методики потребує дуже пильної уваги з боку викладача й передбачає серед іншого:

- розробку нових методичних підходів й технологій, що дозволяють студентам швидко та ефективно сформувати навчальну компетенцію;
- перегляд змісту навчання щодо його оновлення та перерозподілу матеріалу для самостійного засвоєння й оволодіння під керівництвом викладача;
- розвиток та застосування різноманітних форм самостійної роботи в умовах аудиторної й поза аудиторної навчальної діяльності студентів;
- модернізацію й розвиток технологій оптимального використання різних засобів навчання.

У процесі навчання студентів навчальних стратегій слід звернути увагу на таке:

- з самого початку навчати стратегій послідовно й інтегративно;
- надавати студентам опорні матеріали для використання стратегій навчання(системні таблиці, довідкові нотатки тощо);
- демонструвати на власному прикладі застосування технологій і стратегій навчання;
- сприяти обміну досвідом між студентами щодо їх власних стратегій навчання.

Отже, самостійна робота студента є дуже важливою на сьогоднішній день, так як вона є складовою частиною системи навчання у вищих навчальних закладах. Вона вимагає системного підходу і має бути побудована на єдиній методологічній основі.

При організації самостійної роботи у вищому навчальному закладі повинні бути чітко визначені зміст та мета самостійної роботи студентів, план, організаційно-методичне забезпечення та форми контролю. В той же час, організація самостійної роботи у вищих навчальних закладах має

вдосконалюватися, і їй потрібно приділяти більше уваги ніж їй приділяється на сьогоднішній день.

Таким чином, систематична самостійна робота студентів вищих закладів освіти з набуття знань з використанням іноземної мови дозволяє створити передумови для успішної самостійної пізнавальної діяльності після завершення навчання у вищому закладі освіти, дає можливість готувати студентів до життя і діяльності у мультинаціональному, мультикультурному суспільстві.

1.2 Види самостійної роботи

У педагогічній теорії самостійна робота виділяється як одна із чотирьох основних форм навчальної діяльності студента [36, 15]. Однак реалізувати цю форму навчальної діяльності можна лише за дотримання низки умов, найбільш істотними з яких є наявність мотивації та базових навчальних навичок самостійної роботи у студентів, а також ефективної організації їхньої навчальної діяльності викладачем.

За формами організації самостійну роботу можна розділити на фронтальну, групову й індивідуальну, а за місцем у навчальному процесі - на аудиторну й позааудиторну [28, 52]. Тому в організації самостійної роботи у вищому спеціальному навчальному закладі слід враховувати зміст навчальної дисципліни, рівень освіти та ступінь підготовленості курсантів, необхідність упорядкування їх навантаження під час самостійної роботи, використання сучасних педагогічних технологій навчання.

Основним завданням самостійної роботи студентів у процесі вивчення іноземної мови професійного спрямування є засвоєння у повному обсязі програми практичного курсу іноземної мови та послідовне вироблення навичок оволодіння новими знаннями і вміннями. Організація самостійної роботи з іноземної мови студентів визначається робочою навчальною

програмою та методичними рекомендаціями і зазвичай охоплює такі види роботи:

- підготовку до практичних занять з іноземних мов;
- виконання відповідних завдань з навчальної дисципліни протягом семестру;
- самостійне опрацювання окремих тем відповідно до навчально-тематичних планів;
- переклад іншомовних текстів встановлених обсягів;
- участь у науковій і науково-методичній роботі кафедр;
- участь у наукових та науково-практичних конференціях, семінарах, олімпіадах;
- підготовку до всіх видів контрольних випробувань, зокрема до курсових, модульних і комплексних контрольних робіт;
- підготовку до підсумкової державної атестації [45, 16].

Організація самостійної роботи студентів передбачає наявність матеріально-технічного й інформаційно-комунікаційного забезпечення, яке включає:

- бібліотеку з читальним залом, укомплектовану відповідно до чинних норм;
- мовні мультимедійні лабораторії, лінгафонні кабінети й комп'ютерні класи з можливістю виходу до мережі Інтернет;
- аудиторії для самостійної підготовки;
- навчально-методичний кабінет;
- навчальну та навчально-методичну літературу з іноземних мов;
- навчальні мультимедійні матеріали (презентації, аудіозаписи, відеосюжети, фільми) [43, 10].

Самостійна робота з вивчення іноземних мов у вищому навчальному закладі здійснюється як під безпосереднім керівництвом викладача на

практичних заняттях з іноземної мови (аудиторна самостійна робота), так і у спеціально відведений для неї час після занять (позааудиторна самостійна робота). Важливою стороною організації самостійної роботи студентів є її результат. Отримання результату стає можливим завдяки таким формам самостійної роботи:

- письмовій (виконання вправ на закріплення іншомовних навичок у письмовій формі, переклади спеціальних текстів і статей, розшифрування аудіотекстів, творчі письмові завдання на задані теми, підготовка есе, рефератів, наукових тез і статей);
- усній (відповіді на поставлені викладачем запитання, виступи, доповіді, дискусії, обговорення літератури з домашнього та індивідуального читання);
- наочній (стенди, газети, дидактичні матеріали, презентації, проекти) [66, 8].

Однак вищезазначений перелік видів і форм самостійної роботи з навчальної дисципліни «Іноземна мова для професійних цілей» не є вичерпним, і, як показує практика, застосовується частково, не у повному обсязі. Недостатній рівень мотивації студентів до вивчення іноземної мови у немовному ВНЗ, а також досить стислі часові рамки, що передбачені навчальним планом і програмою для вивчення іноземної мови, вимагають удосконалення підходів до організації самостійної роботи студентів та більш виваженого й ретельного добору засобів навчання та дидактичних матеріалів. Методичне забезпечення самостійної роботи потребує [65, 25]:

- розробки методів роботи;
- підготовки необхідної документації;
- методичного керівництва;
- аналізу результатів тощо.

Викладач робить велику помилку, вирішуючи обмежити самостійну роботу студента виконанням певних завдань навчального, дослідницького і освітнього характеру.

В рамках кредитної технології самостійна робота на денному відділенні займає 2/3 загального обсягу годин дисципліни, а на дистанційному відділенні – більше 85 відсотків від загального обсягу. Розрізняють два види самостійної роботи студентів: власне сама самостійна робота студентів і самостійна робота під керівництвом викладача.

Самостійна робота студентів включає підготовку до поточних занять, вивчення матеріалу, винесеного на самостійне опрацювання, виконання домашніх завдань, розробка проектів, написання конспектів, рефератів, доповідей, есе, курсової роботи в позааудиторний час.

Як показує досвід, великий освітньо-виховний потенціал в опануванні іноземної мови має самостійна робота з підготовки студентів до участі у «дискусіях» та «круглих столах». Такі форми самостійної роботи з іноземної мови рекомендується проводити на просунутому етапі навчання (3-5 курси), коли студенти володіють достатнім рівнем розуміння іншомовного матеріалу та самостійністю у набутті знань. Самостійна підготовка до дискусій та «круглих столів» закріпить уже сформовані на початкових етапах навчання іноземної мови навички іншомовної комунікації (читання, письмо, мовлення та аудіювання), отже, забезпечить формування на високому рівні іншомовної комунікативної компетентності майбутніх фахівців. Саме тому вважаємо доцільною розробку навчально-методичного комплексу з підготовки дискусій та «круглих столів». Обраний матеріал має відповідати темам, що вивчаються згідно з програмою, і максимально імітувати ситуації професійної іншомовної комунікації майбутніх фахівців.

Самостійну роботу можна поділити на кілька видів: вона ведеться під час аудиторних занять, під контролем викладача у формі консультацій, заліків та іспитів; поза аудиторією при виконанні студентами домашніх завдань навчального і творчого характеру.

Традиційно використовуються такі форми організації та проведення самостійної роботи студентів [65, 12]:

- семестрові завдання для самостійної та індивідуальної роботи;
- консультації, індивідуальні заняття, колоквиуми, графічно-розрахункові та контрольні роботи, складання позаурочного читання з іноземної мови.

Крім того, в навчальних планах спеціальностей все чіткіше реалізується тенденція до скорочення аудиторних годин та збільшення кількості годин, які відводяться на самостійну роботу студента (50 – 60 % навчального часу). Вважається, що студент в цей час повинен самостійно опрацьовувати конспекти лекцій, літературу до тем, що виносяться на практичні і семінарські заняття, самостійно складати конспекти з тем, які виносяться на самостійне вивчення, виконувати реферати тощо. Останнім часом форми такої роботи урізноманітнилися пошуком інформації в системі Інтернет, виконанням найпростіших завдань на комп'ютерній техніці. Однак, в усіх випадках ми маємо справу з виключно інформаційно-пошуковими формами роботи, сутність яких зводиться до чисто технічної роботи, а факт існування звіту визнається як фактор успішного засвоєння опрацьованого матеріалу. Такі завдання не вимагають навіть глибокої систематизації, не те, що творчого осмислення, конструювання, моделювання. Дані форми роботи практично не оцінюються, бо передбачається врахування їх результатів у оцінці знань, здобутих студентом під час їх виконання. Проте, відомо, що ефективність такого роду самостійної роботи є надто низькою і ретельно виконує її лише частина, як правило, встигаючих студентів.

Творча (евристична), наближена до наукового осмислення і узагальнення робота можлива лише як результат організації самостійного навчання з обов'язковою присутністю в ній цілепокладання та його досягнення за допомогою ефективних технологічних схем самоосвіти. Крім того, така робота повинна бути індивідуалізованою з урахуванням рівня творчих можливостей студента, його навчальних здобутків, інтересів, навчальної активності тощо.

У системі навчання немовного закладу освіти виділено такі види самостійної роботи:

- самостійна робота під час аудиторних занять;
- самостійна робота вдома із короткострокових завдань (відпрацювання мовного матеріалу за підручником, письмові вправи, порціонне читання, комунікативно-мовленнєві завдання);
- самостійна робота із довгострокових завдань (позааудиторне читання текстів значного обсягу, позааудиторна робота з аудіо-, відео матеріалами та електронними ресурсами, проектна робота) [23, 12].

Ефективність організації навчальної діяльності передбачає розподіл самостійної роботи за всіма видами мовленнєвої діяльності, визначення змісту кожного виду самостійної роботи та відслідковування їх послідовності.

Дискусією (від лат. *discussio* – дослідження, розгляд, розбір) називають такий публічний спір, метою якого є роз'яснення та зіставлення різних точок зору, пошук, виявлення справжньої думки, знаходження правильного вирішення суперечливого питання. Участь у дискусії – складний інтелектуальний процес, що передбачає вільне й лаконічне висловлення власної аргументованої думки.

Метою проведення навчальних дискусій є розвиток критичного мислення студентів, формування їхньої комунікативної культури та культури ведення дискусій. Виокремимо характерні риси дискусій:

- навчальна дискусія стимулює ініціативність студентів, розвиває їхнє мислення;
- дискусія будується не просто на висловленнях, а на змістовно спрямованій самоорганізації учасників, тобто їхній здатності звертатись один до одного для поглибленого та різнобічного обговорення ідей, точок зору, проблеми;

- ведучий дискусії має задати тон для обговорення, вислухати різноманітні точки зору, зуміти вийти за межі безпосередньої поданої ситуації для стимулювання висловлень;
- навчальна дискусія поступається поясненню (викладенню матеріалу викладачем) за ефективністю передачі інформації, однак є більш ефективною для закріплення знань, творчого осмислення вивченого матеріалу.

У світовому педагогічному досвіді отримала поширення низка прийомів організації обміну думками, які є згорнутими формами дискусії. До них належать [43, 81]:

- «круглий стіл» – бесіда, у якій на рівних бере участь невелика група курсантів (до п'яти осіб), відбувається обмін думками між членами групи та з усією «аудиторією»;
- «засідання експертної групи» («панельна дискусія») – спільне обговорення висунутої проблеми учасниками групи (4-5 курсантів з визначеним заздалегідь головою) та обговорення доповіді (досить стислої), в якій кожен доповідач висловлює свою позицію;
- «форум» – обговорення, що нагадує «засідання експертної групи», під час якого ця група обмінюється думками з «аудиторією»;
- «симпозіум» – більш формалізоване порівняно з попереднім обговорення, під час якого учасники виступають з повідомленнями, що виражають їхні точки зору, після чого відповідають на запитання аудиторії;
- «дебати» – формалізоване обговорення, побудоване на основі виступів учасників – представників двох протилежних команд-суперників та заперечень до цих виступів. Прикладом такого обговорення є «британські дебати», що нагадують процедуру обговорення проблемних питань Великої Британії;

- «судове засідання» – обговорення, що імітує обговорення справи у суді, де чітко розподіляються ролі всіх учасників [43, 12].

Організація зустрічей студентів за «круглим столом», де зазвичай продумуються 1-3 питання з метою вироблення спільної думки, є педагогічно виправданою, доводить свою ефективність з пізнавальної та виховної точок зору. «Круглий стіл» – бесіда, у якій «на рівних» бере участь невелика група (близько 5 осіб), під час якої відбувається обмін думками як між ними, так і з «аудиторією». Викладач пропонує курсантам висунути тему, що їх цікавить, та сформулювати питання для обговорення. Відібрані відповіді передають «гостю» або ведучому «круглого столу» для підготовки до виступу та обміркування відповідей. Щоб засідання «круглого столу» проходило активно і зацікавлено, необхідно організувати обмін думками та підтримувати атмосферу вільного обговорення. Підготовка «круглого столу» або дискусії передбачає виконання таких завдань:

- ознайомлення з базовим матеріалом за темою дискусії (наприклад, матеріал підручника, методичної розробки тощо);
- розробка конспекту основного змісту запропонованої теми засідання «круглого столу»/дискусії;
- складання плану-конспекту доповіді для обговорення на «круглому столі»/ дискусії;
- підбір додаткових матеріалів відповідно до пунктів плану доповіді (доречно використовувати матеріали журналів, газет, науково-популярних видань, енциклопедій тощо);
- складання плану доповіді, використовуючи матеріали з декількох додаткових джерел;
- диференційований аналіз проблеми на основі низки джерел інформації;
- обговорення теми доповіді на консультації з викладачем;
- підбір бібліографії за темою доповіді;

- підготовка запитань до основного змісту доповіді;
- аналіз матеріалу доповіді та підготовка проблемних ситуацій для обговорення під час «круглого столу»/дискусії;
- підготовка ілюстративного матеріалу до пунктів доповіді (схеми, картинки, фотографії) [43, 18].

Під час самостійної роботи з підготовки навчальних дискусій студентам доцільно ознайомитись із моделями мовного етикету: привітання, відкриття та ведення дискусії; використання загальноприйнятих мовних формул та кліше; надання та позбавлення слова; висловлення погодження, сумніву, заперечення; правильна постановка питання; особисте ставлення до теми дискусії; заключне слово; висловлення подяки [66, 20].

Учасники дискусії мають бути досить проінформовані про предмет дискусії та володіти комунікативними навичками: підтримувати дискусію; з повагою приймати точку зору співрозмовника; аргументовано висловлювати власну думку.

Наведемо правила (рекомендації) щодо ведення дискусії: кожен виступаючий має висловлюватися об'єктивно; кожне висловлення має бути підкріплене фактами; під час обговорення необхідно надавати кожному учаснику можливість виступити; кожне висловлення має бути уважно розглянуте всіма учасниками дискусії; будь-який виступ мусить мати на меті роз'яснення різних точок зору та примирення тих, хто сперечається; висловлення мають бути лаконічними, слідувати чіткій логіці, необхідно уникати занадто довгих, розлогих виступів, говорити по суті; слід поводитися тактовно, бути толерантним до інших думок; вміти досягати консенсусу і приймати колективні рішення.

Ведучий дискусії має бути добре обізнаний з проблемою, темою обговорення; вивчити позицію та аргументи опонентів; не допускати відхилення розмови від предмета дискусії, заміни понять. Під час проведення дискусії ведучий відзначає активність чи пасивність аудиторії, оцінює

відповіді, у разі необхідності аргументовано спростовує неправильні судження, доповнює неповні відповіді, підбиває підсумки за результатами обговорення, дякує за участь у дискусії.

Організація роботи із написання реферату та його представлення на студентській науковій конференції може слугувати прикладом організації самостійної роботи, оскільки цей процес передбачає природний взаємозв'язок всіх видів мовленнєвої діяльності [25, 12].

На початковому етапі студентам пропонується підібрати матеріал для вступу та, прочитавши його, написати анотацію, після чого представити свої висновки, самостійно обґрунтувавши актуальність обраної теми.

Робота над теоретичною частиною реферату займає більшу кількість часу. Цей етап самостійної роботи передбачає підбір та читання спеціальної літератури, її аналіз та власні висновки студента. Студентам також пропонується усно представити результати своєї роботи на одному із занять, дати відповіді на запитання своїх одногрупників, аргументувати власну точку зору.

Створення практичної частини реферату може являти собою найбільшу складність, оскільки рішення низки проблем, вибраних студентами, можливе лише у спеціально створених лабораторних умовах і потребує значних часових витрат, тому при виборі та формулюванні теми реферату слід максимально наблизити її до реальних умов та терміну виконання роботи.

Реферат не обов'язково представляється на студентській конференції. Проте сам процес представлення проміжкового та кінцевого його результатів у групі та на спільному занятті двох груп однієї спеціальності дозволяє студенту стати суб'єктом навчальної діяльності, усвідомити її, управляти нею, а це вже є передумовою успішності безперервної освіти.

Роль викладача у даній роботі – керуюче-консультативна.

Одним з видів самостійної роботи студента є домашня робота. Враховуючи обмежений обсяг годин, студентам доцільно давати набагато

більшу кількість домашніх завдань, регулюючи при цьому типи вправ в аудиторії і вдома. Так, у класі краще буде робити вправи, в яких задіяна, кажучи комп'ютерною мовою, оперативна пам'ять (зорова і слухова разом із здатністю відтворення). Для домашньої роботи більш доцільні вправи, що вимагають роботу довгострокової пам'яті (асоціативне запам'ятовування, асоціативне мислення) [25, 30].

Домашнє завдання створює можливості для екстенсивної роботи, наприклад , тренування рецептивних навичок, запам'ятовування лексики тощо. При виконанні домашньої роботи студент має можливість самостійно обрати тему роботи, повторити матеріал, а також проконсультуватись. Сучасні навчально-методичні комплекси з іноземної мови включають в себе матеріал для домашньої роботи, до якого включено різні вправи, що закріплюють пройдене в аудиторії, наприклад, традиційні тренувальні вправи з граматики (підстановка, вживання потрібної форми, трансформація речення, виправлення помилок).

Домашня робота може бути ланцюжком між аудиторними й поза аудиторними заняттями: вона закріплює вивчене і може використовуватися перспективно, тобто для знайомства з матеріалом, який буде вивчатися в аудиторії. Це – вправи з пошуку й засвоєння лексики, необхідної для подальшої роботи, повторення та систематизація граматичного матеріалу. Студенти можуть отримати творче завдання, яке готує їх до роботи в аудиторії: знайти матеріал, який стосується теми наступного заняття. Наприклад, якщо наступна тема з студентами немовного факультету, наприклад з хіміками, має бути «Mendeleev's Periodic Table», їм можна запропонувати підготувати матеріали про елементи періодичної таблиці чи про якісь цікаві факти відкриття Періодичної таблиці Менделєєва, а потім обговорити на занятті. Це буде цікавим для студентів, і в той же час корисним, так як вони зможуть засвоїти багато нових слів і таким чином покращити свій словниковий запас.

Важливою формою домашнього завдання з іноземної мови є екстенсивне читання, прослуховування радіопрограм чи перегляд телепрограм. Програма має зацікавити студентів, лише в такому випадку такий вид самостійної роботи буде ефективним, так як це буде стимулювати студентів поділитися своїми враженнями від побаченого чи почутого, провести дискусію в аудиторії. Така робота поєднується із засвоєнням лексики, консультаціями зі словником. Незалежно від форми й мети домашньої роботи, завдання мають бути різноманітними, цікавими, відповідати поставленій меті, відповідати рівню студентів. Індивідуальний підхід при вивченні іноземної мови має бути реалізований як в аудиторії, так і у домашніх завданнях, які плануються як частина програми з дисципліни водночас з розробкою курсу в цілому.

Велике значення при проведенні домашньої роботи має питання її ефективності, яка залежить від низки чинників. Домашня робота не повинна викликати негативного ставлення студентів, які мають розуміти її користь, оскільки мотивація навчальної діяльності є запорукою успіху у процесі вивчення іноземної мови [23, 14].

Отже, студенти мають бути вмотивованими щодо виконання домашньої роботи, крім того викладач має демонструвати свій інтерес до результатів домашньої роботи студентів.

Метод проектів знаходить усе більше поширення в системі освіти різних країн світу. Причини цього явища, як вважають дослідники, криються не тільки в галузі педагогіки, але й у сфері соціальної, а саме:

- необхідність не стільки передавати студентам багаж тих чи інших знань, скільки навчити їх здобувати знання самостійно, використовувати їх для вирішення нових пізнавальних і практичних задач;
- актуальність розвитку комунікативних навичок, умінь працювати в різноманітних групах, виконувати соціальні ролі (лідера, виконавця, посередника і т. ін.), долати конфліктні ситуації;

- необхідність широких людських контактів, знайомства з різними культурами;
- значущість для діяльності студента вмінь користуватися дослідницькими методами: збирати необхідну інформацію, аналізувати її з різних точок зору, висувати гіпотези, робити висновки [30,21].

Отже, метод проектів – це система навчання, гнучка модель організації навчального процесу, зорієнтована на творчу самореалізацію особистості, розвиток її можливостей у процесі створення нового продукту під контролем викладача.

Проектна діяльність студентів – це форма навчально-пізнавальної активності, яка полягає в мотивованому досягненні свідомо поставленої мети для створення творчих проектів та в забезпеченні єдності та наступності різноманітних аспектів процесу навчання. Щоб організувати таку діяльність, викладач-предметник знайомить студентів з її особливостями, навчає будувати власну діяльність як повноцінну (таку, що має три стадії: мотиваційну, операційно-виконавчу, рефлексивно-оцінну) та усвідомлену [51].

Проектне навчання іноді розглядають як альтернативу аудиторній системи навчання. Однак деякі науковці вважають, що його варто використовувати як доповнення до інших видів навчання. У сучасній вищій школі можна виділити чотири основні напрями, за яких ефективно застосовувати методи проектів:

- проект як метод навчання на занятті;
- проектні технології дистанційного навчання;
- для формування дослідницьких навичок студентів у позааудиторній роботі;
- як метод організації дослідницької діяльності викладачів [4].

Проектне навчання має безліч *варіантів*:

- за тривалістю роботи над завданням (від одного заняття до триместру або року (курсіві проекти));
- за формами організації (індивідуальна або групова робота);
- за формами представлення результатів роботи (письмовий або усний звіт, презентація, захист) [14, 19].

Педагоги-науковці, які займаються проблемами проектних технологій навчання, відзначають, що у процесі роботи над проектом відбуваються залучення студентів до реальної діяльності навчального предмета; розвиток навичок самостійної роботи у процесі виконання проекту; розвиток ініціативи та творчості. Проектна методика характеризується високою комунікативністю і залученням студентів до реальної мовленнєвої діяльності, що зорієнтована на вирішення певного завдання в досягненні загальної мети в оволодінні іноземною мовою. Головними показниками введення методу проектів до навчальної практики є:

- уміння окремого студента або групи студентів використовувати придбаний у навчальному закладі дослідний досвід;
- реалізація власної зацікавленості до предмету дослідження, примноження знань про нього;
- демонстрація рівня опанування іноземною мовою;
- підняття на більш високий щабель освіченості, розвитку та соціальної зрілості [51,16].

Відмінною рисою проектної методики є особлива форма організації. Щоб організувати роботу над проектом важливо дотримуватися декількох умов: тематика може бути пов'язана як з країною мови, що вивчається, так і з країною проживання, студенти мають бути зорієнтовані на зіставлення і порівняння подій, явищ з історії та життя людей різних країн.

У проектній методиці використовуються ідеї, запозичені в традиційній та сучасній методиці викладання іноземної мови. До них належать:

- різноманітність, як необхідна риса будь-якого позитивного навчання, що сприяє підтримці мотивації до навчання – це і різноманітність тем, видів текстів (діалоги, монологи, листи), форм навчальної діяльності (індивідуальна, парна, групова робота), типів вправ;
- проблемність означає, що студенти використовують мову для виконання завдань, що характеризуються новизною результату, з новими засобами його досягнення;
- важливим є те, щоб процес навчання проходив із задоволенням. Студенти можуть багато дізнатися, якщо процес навчання проходить вільно, без примусу. Часто завдання можуть оформлятися у вигляді жарту, загадки, мати музичний супровід, ілюстрації тощо;
- особливого значення набуває его-фактор, тобто можливість говорити про те, про що студенти думають та мріють [14, 20].

Будь-який проект співвідноситься з певною темою і розробляється протягом декількох занять. У проектній методиці використовується вельми плідна ідея. Поряд з вербальними засобами вираження студенти широко використовують і інші засоби: малюнки, колажі, карти, схеми, графіки та діаграми. Таким чином, розвиток комунікативних навичок надійно підкріплюється розмаїттям засобів, що передають ту чи іншу інформацію.

У системі навчання іноземної мови широко використовується зорове автоматичне запам'ятовування лексичних і граматичних структур у ході розв'язання проблемних завдань, стимулюється розвиток творчого мислення та уяви. За допомогою проектної методики на занятті можна не тільки розширити словниковий запас студентів, але й закріпити вивчений лексико-граматичний матеріал.

Проект здійснюється за певною схемою [4, 15]:

1. Підготовка до проекту. У ході цього процесу необхідно попередньо ретельно вивчити індивідуальні здібності, інтереси, життєвий досвід кожного

студента; обрати тему проекту, сформулювати проблему, запропонувати студентам ідею, обговорити її з ними.

2. Організація учасників проекту. Спочатку формуються групи студентів, де кожний має своє завдання. Перед розподілом обов'язків необхідно враховувати схильність студентів до логічних міркувань, до обґрунтування висновків, до оформлення проектної роботи. Під час формування групи до складу залучаються студенти різної статі, різної успішності, різних соціальних груп.

3. Виконання проекту. Цей крок пов'язаний з пошуком нової додаткової інформації, її обговоренням і документуванням.

4. Презентація проекту. Весь відпрацьований та оформлений матеріал треба представити іншим студентам, тобто захистити власний проект.

5. Підведення підсумків проектної роботи.

Кількість етапів від прийняття ідеї проекту до його презентації залежить від його складності. За характером кінцевого продукту проектної діяльності можна виділити такі види проектів під час вивчення іноземної мови:

- конструктивно-практичні проекти (щоденник спостережень, створення гри та її опис);
- ігрові – рольові проекти (драматизація п'єси);
- інформативно-дослідні проекти (вивчення регіону будь-якої країни);
- сценарні проекти – сценарій позааудиторного заходу;
- творчі роботи (літературний твір);
- видавничі проекти (стінгазети, колажі та ін.).

Проектна методика не тільки дає можливість студентам більше і глибше вивчити тему, але і значно розширює їх загальний кругозір, учить спілкуванню, уміння самостійно добувати і відбирати необхідний матеріал, дає можливість розвитку не тільки колективної творчості, але й індивідуальних здібностей студентів. Ця методика дозволяє реалізовувати не

тільки освітні задачі, але й виховні. Студенти можуть по-новому поглянути на себе і на реалії в своєму щоденному житті, на історію та культуру своєї країни і, звичайно, дізнатися «з перших вуст» те, що їх цікавить про життя в країні, мову якої вони вивчають. Усе це, зрештою, покликане сприяти більш глибокому розумінню, осмисленню та формуванню активної громадянської позиції студентів і максимального розвитку індивідуальних здібностей кожного.

Повідомляючи іншим про себе і навколишній світ іноземною мовою, студенти відкривають для себе її цінність як мови міжнародного спілкування. Вони можуть опинитися в ситуації, де їм буде потрібно описати свою сім'ю або місто іноземцям, і проектна робота готує їх до цього. Тому основними перевагами методу проектів вважають:

- моделювання будь-яких життєвих ситуацій;
- підвищення мотивації вивчення іноземної мови;
- розвиток самостійності та самовдосконалення;
- створення комфортних умов навчання;
- інтеграція міжпредметних зв'язків;
- підвищення інформаційної культури за рахунок ініціативи, самооцінки та творчих здібностей студента [51, 16].

Метод проектів набуває останнім часом усе більше прихильників. Він спрямований на те, щоб розвинути активне самостійне мислення та навчити застосовувати знання на практиці. Проектна методика передбачає високий рівень індивідуальної та колективної відповідальності за виконання кожного завдання у розробці проекту. Тема проекту може бути пов'язана тільки з одним предметом чи носити міждисциплінарний характер. У процесі підбору теми проекту викладач повинен орієнтуватися на інтереси і потреби студентів, їхні можливості і особисту значимість майбутньої роботи. Виконаний проект може бути представлений в самих різних формах: стаття, рекомендації, альбом, колаж тощо. Різноманітними мають бути і форми

презентації проекту: доповідь, конференція, конкурс, свято. Доцільно комплексне, інтегративне використання в навчальному процесі оволодіння міжкультурним спілкуванням усіх вищезазначених технологій навчання. Так творчі завдання проекту засобами Інтернет інформації, у формі буклету, навчального додаткового матеріалу, інструкцій, модульного тесту, роботи з мовним портфелем (заповнення мовного паспорта, біографії, досьє) дозволить здійснити моніторинг автономної навчальної діяльності у вищому навчальному закладі. Будь-яку дію, що виконується індивідуально, в групі, за підтримки викладача, студенти повинні спочатку спланувати, виконати, а потім проаналізувати й оцінити. Викладач тільки створює ситуації для творчої активності студентів на занятті. Звичайно, це урізноманітнює рутинний навчальний процес, сприяє диференціації та індивідуалізації навчання.

Організація самостійної роботи студентів із використанням Інтернету передбачає упровадження новітніх педагогічних технологій, що стимулюють розкриття внутрішніх ресурсів учнів, а також сприяють розвитку соціальних і психологічних якостей особистості [37, 12].

Такі технології, як навчання у співпраці, проектна методика, включення в роботу новітніх технологій та Інтернет-ресурсів дають викладачу можливість застосовувати особистісно-орієнтований підхід у навчанні, забезпечують індивідуалізацію і диференціацію навчання з урахуванням здібностей студентів, їх рівня підготовки, схильностей і психологічних особливостей.

Значну увагу необхідно зосередити на опрацюванні завдань, заснованих на Інтернет-ресурсах, використання яких у навчальному процесі можливе лише в тому випадку, якщо педагог ретельно ставить кінцеві цілі навчання. Безсистемне та хаотичне застосування Інтернет ресурсів нездатне забезпечити реалізацію поставлених цілей і завдань. Важливою вимогою є

також надання супутньої підтримки студентам у формі семінарів, тренінгів, консультацій, інструктажу.

Використання у педагогічній роботі інформаційних ресурсів мережі Інтернет та систематичне впровадження їх у процес навчання сприятиме підвищенню ефективності реалізації цілої низки дидактичних завдань:

- формувати у студентів навички та вміння читання іноземною мовою, використовуючи навчальні матеріали із глобальної мережі різного рівня складності;
- напрацьовувати вміння сприймати текст на слух на основі неадаптованих текстових записів з мережі Інтернет;
- підвищувати навички писемного мовлення, практикуючись у складанні листів-відповідей партнерам, беручи участь у написанні рефератів, творів, творчих робіт і т. д.;
- розширювати лексичний запас шляхом засвоєння мовних одиниць сучасної іноземної мови;
- розширювати знання культурознавчого характеру, в основі яких лежить мовленнєвий етикет, засвоєння специфіки мовних норм інших народів в умовах спілкування, особливості культури, традицій країни, мова якої вивчається;
- сприяти формуванню у студентів високого рівня мотивації до вивчення іноземної мови на заняттях на основі регулярного використання автентичних, сучасних матеріалів, що залучають актуальні питання і викликають глибокий інтерес в учнів [38, 19].

Розвиток Інтернет-технологій ставить більш високі вимоги до технічної оснащеності університетів, їх приналежності до світового інформаційного архіву, а з іншого боку, дає потужний поштовх до різнобічного розвитку змісту діяльності педагога, впровадження і розробки ним більш актуальних та сучасних видів, методів і форм навчання, головною метою яких є стимулювання активної пізнавальної діяльності студентів.

Комп'ютерні технології та мережа Інтернет також відіграють важливу роль у самостійній роботі студентів так як заохочують їх до самостійної роботи завдяки багатьом чинникам. Вони є зручними та доступними, так як у більшості навчальних закладів є комп'ютерні класи та мультимедійні аудиторії, під'єднані до мережі Інтернет, та більшість студентів мають комп'ютер та Інтернет вдома. Іншим засобом заохочення є широкі можливості для самостійної роботи студентів, такі як робота з текстами, аудіо та відеоматеріалам, спеціальними програмами, електронне тестування знань, спілкування з носіями іноземної мови в режимі он-лайн, можливість знайти потрібний матеріал на будь-яку тему тощо.

На сьогоднішній день існує низка комп'ютерних програм для вивчення, розвитку та вдосконалення знань, умінь та навичок студентів, а саме – електронні словники, що надають можливість швидко знайти слово з усіма його значеннями та можливими граматичними формами, а також прослухати озвучену транскрипцію; електронні перекладачі, що дозволяють перекласти тексти, але самостійна робота включає в себе те, що цей переклад треба відкоригувати студенту, щоб він відповідав всім синтаксичним та стилістичним нормам мови; програми для вивчення іноземної мови орієнтовані на рівень володіння мови, можуть використовуватись при роботі з лексичним та граматичним матеріалом; програми для тестування з іноземної мови, які застосовуються для перевірки знань та визначення рівня володіння іноземною мовою [37, 17].

Одним з важливих елементів самостійної роботи студентів є використання відео матеріалів. Робота з такими матеріалами урізноманітнює види діяльності студентів, підвищує рівень мотивації вивчення іноземної мови, що є особливо актуальним з огляду на відсутність іншомовного оточення.

Корисною є розробка комплексу завдань до тематично орієнтованих відео матеріалів. Обраний відеоматеріал має відповідати темам, що

вивчаються згідно з програмою. Фільми добираються з урахуванням вікових особливостей студентів та афективних чинників навчання. Використання сучасного, актуального й цікавого відеоматеріалу сприяє підвищенню пізнавальної активності студентів, надає їм можливість отримати великий обсяг соціокультурної інформації [38, 20].

Завдання звичайно складаються із підготовчих вправ, що виконуються перед переглядом, низки питань та завдань на перевірку розуміння відео матеріалу, а також заключного комплексу вправ на обговорення побаченого та виконання творчих письмових завдань.

Завдання, що використовуються перед переглядом відеозапису, містять вправи на прогнозування змісту фільму, роботу з лексикою, налаштування студентів на сприймання відповідного матеріалу. Перевірка розуміння змісту здійснюється за допомогою вправ на визначення правильності тверджень, тестових завдань із варіантами відповідей, вправ на заповнення пропусків або вибір із низки запропонованих лексичних одиниць. Наприклад, студентам-історикам можна запропонувати перегляд фільму на історичну тему, того історичного періоду який вони вивчають в даний момент. Після перегляду дати завдання, підготувати на наступне заняття коротку доповідь про фільм, який вони переглянули, а також під час заняття можна обговорити побачене. Можливо студенти навіть доповнять це все якимись додатковими фактами з цього періоду історії.

Перегляд фільмів та виконання вправ сприяє розвитку пам'яті, уваги, логічного та творчого мислення, а також поглибленню знань студентів про країну, мова якої вивчається. Комплекс вправ має відповідати вимогам зв'язку всіх видів мовленнєвої діяльності, а саме розвитку навичок аудіювання, говоріння, читання та письма.

Є доцільним також використання компакт-дисків з курсами іноземних мов. Перевагою таких навчальних дисків є їх мультимедійна основа, яка дозволяє представити матеріал як в текстовій, звуковій, графічній так і у

візуальній формі. Інтерактивна основа компакт-дисків також надзвичайно приваблива і перспективна, і відіграє важливу роль у самостійній роботі студентів. «Однак інтерактивність на базі компакт-дисків не може бути реалізована повною мірою в силу обмеженості віртуального спілкування в рамках бінарної структури «людина-комп'ютер». Реалізація потреби спілкування у молоді асоціюється з контактами» [38, 242].

Для них є важливим спілкування, як з викладачем, так і з друзями.

Головним завданням інтерактивного навчання є приведення в рівновагу інтерактивних механізмів спілкування. Цього можна досягти шляхом об'єднання CD (DVD) курсів з аудіо та відео матеріалами, призначеними для реального спілкування в навчальному колективі.

Пускати на самоплив комп'ютерне навчання іноземним мовам, без належного контролю і допомоги з боку викладача не бажано з кількох причин. «По-перше, можуть виникнути труднощі як технічного, так і психологічного характеру. По-друге, ступінь усвідомлення студентами важливості регулярної самостійної роботи в масі своїй великий».

Використання компакт-дисків у самостійній роботі студентів за умови, що цей вид роботи буде проконтрольований, показало високу ефективність.

Також є ефективним застосування методу проектів для самостійної роботи студентів. Він надає можливість студентам навчитись самостійно шукати шляхи вирішення проблеми, знаходити та відбирати необхідну інформацію, аналізувати, робити свої висновки та презентувати широкій аудиторії. Метод проектів сприяє розвитку творчих здібностей студентів та викликає пізнавальний інтерес, робить вивчення іноземних мов більш цікавим, а тому широко використовується для самостійної роботи студентів.

Високу ефективність у навчанні має використання можливостей телекомунікаційних мереж. Для пошуку інформації в мережі Інтернету студенти отримують певні завдання: використання web-браузерів, баз даних, користування інформаційно-пошуковими та інформаційно-довідковими

системами, автоматизованими бібліотечними системами, електронними журналами та книгами.

Формами організації такого типу діяльності виступають: написання і захист реферату; рецензія на сайт за темою та її презентація; аналіз та оцінювання рефератів з теми; підготовка фрагмента практичного заняття; підготовка доповіді з теми; підготовка дискусії по темі.

Коли йдеться про навчання іноземних мов із залученням Інтернет-ресурсів, провідну роль відіграє не технічний бік питання (оснащеність необхідним обладнанням), хоча, безперечно, таке обладнання полегшує процес упровадження передових технологій навчання і розробок провідних зарубіжних освітніх центрів і видавництв. Не менш важливе місце посідає використання технологій дистанційного та змішаного навчання (blended learning), електронного навчання (e-learning), розробка, наповнення та просування сайтів викладачів, створення курсів і баз даних на різних платформах, використання систем управління навчанням (Learning Management Systems) і створення персонального середовища навчання (Personal Learning Environment).

Самостійна робота учнів із використанням електронних ресурсів Інтернет в умовах вищого навчального закладу може бути реалізована у двох основних напрямках: аудиторна і позааудиторна робота студентів [37, 25].

Аудиторна самостійна робота учнів полягає у виконанні студентами завдань у мультимедійному класі або комп'ютерній лабораторії з виходом в Інтернет, у межах занять із вивчення іноземної мови під безпосереднім контролем та керівництвом педагога або тьютора.

Другий напрямок включає в себе позааудиторну самостійну роботу учнів, спрямовану на реалізацію ретельно розроблених і вивірених завдань із високим відсотком використання вищезазначених можливостей електронних Інтернет-ресурсів. Позааудиторний вид роботи з використанням технологій і

ресурсів глобальної мережі, на нашу думку, дає можливість здійснити цілий ряд важливих завдань:

- враховувати індивідуальні особливості учнів та рівень їх підготовки, даючи їм більш широку свободу дій у часі та інформаційному просторі;
- знизити рівень технічної складності поставлених завдань з урахуванням рівня володіння комп'ютером та навичок роботи в Інтернеті;
- найбільш оптимально запровадити різні форми використання Інтернет технологій у процесі навчання іноземній мови з урахуванням базових аспектів навчального процесу;
- навчити студента основних навичок самостійної роботи, більш відповідально підходити до процесу отримання знань, сприяти розвитку навичок самоорганізації [38, 13].

Необхідно зазначити, що специфіка викладання іноземної мови у немовному ВНЗ дає значні переваги для впровадження Інтернет технологій в освітній процес в якості інструменту самостійної роботи.

Пропонуємо виділити три основні групи самостійної діяльності, що можуть бути реалізовані учнями в глобальній мережі Інтернет у процесі вивчення іноземної мови. Даний вид роботи являє собою чітко запланований, контрольований і регульований викладачем або керівником навчальний процес, що вимагає специфічних знань, умінь і навичок роботи з комп'ютером і глобальною мережею Інтернет, а також використання сучасних способів упровадження та інтеграції Інтернет-технологій у процес навчання іноземних мов:

- самостійна робота студентів з електронними ресурсами, що включає: спеціально організований пошук, аналіз і обробку інформації, а також участь і роботу у веб-проектах;
- інтернет-комунікація, до якої можна віднести спеціально організоване спілкування за допомогою електронної пошти, чатів, форумів;

- спеціалізовані мовні онлайн курси, систематичне додаткове навчання іноземної мови за допомогою електронних ресурсів та інформаційно-освітніх платформ [38, 21].

Самостійній роботі учнів, що базується на пошуку, аналізі та обробці інформації з глобальної мережі Інтернет, відповідає запропонована нижче класифікація видів завдань, що ґрунтуються на електронних ресурсах та враховують ступінь володіння учнями іноземною мовою:

1. Список тематичних посилань (Hotlist) включає роботу студентів з електронними ресурсами як додатковий матеріал за темою, яка вивчається, що дає можливість учням більш повно ознайомитися з досліджуваним напрямком або його певним аспектом, ознайомитись і оцінити досліджувану тему під іншим, більш широким, кутом зору. Такий вид роботи може бути використаний для студентів усіх рівнів володіння іноземною мовою (початковий, середній, поглиблений). Для ефективної реалізації завдань такого типу обов'язковим є:

- попереднє створення педагогом чи тьютором проекту корисних посилань із граматики, ділової іноземної мови і т. д. і постановка пошукового завдання для студентів на базі перерахованих сайтів;
- складання переліку посилань і класифікації корисних для студентів сайтів з дослідницької роботи (реферат, доповідь, курсова робота) [38, 24].

2. Основною метою створення альбому (scrapbook) на першому етапі є пошук та підбір фотографій, ілюстрацій, карт, текстів, цитат, аудіо та відео файлів на певну тему, із запропонованих викладачем або знайдених самими учнями веб-сайтів. Метою другого етапу такого завдання є створення студентами власних коментарів, описів, написання творів чи підготовка усних розповідей для характеристики відібраних матеріалів. Крім того, результати такої пошукової роботи можуть бути використані учнями для створення інформаційних бюлетенів, комп'ютерних презентацій, колажів, веб-сторінок, тощо.

3. Завдання «Полювання за скарбами» (treasure hunt) полягає в пошуку і відборі учнями заданої кількості посилань із означеної викладачем теми, зазвичай 12 – 15, і складанні запитань до кожного інформативного сайту. Крім того, студентам необхідно скласти ключове питання, відповідь на яке потребує формулювання логічних висновків і спрямоване на глибоке знання досліджуваного питання. Такий вид роботи забезпечує формування об'єктивних і широких знань із теми і може бути запропонований студентам усіх рівнів володіння іноземною мовою.

4. Зразок постановки проблеми (subject sampler) є завданням, спрямованим на відбір списку посилань на електронні ресурси, де учням пропонується виконати певне завдання: прочитати; подивитися, проаналізувати, тощо. Після чого від студентів вимагається висловити власну думку, виходячи з прочитаного, особистого досвіду або інтерпретувати твори мистецтва, тощо. Дана вправа націлена на формування суб'єктивної оцінки учнями певного питання або проблеми і більше підходить студентам із середнім або поглибленим рівнем володіння іноземною мовою.

5. Участь студентів у веб-проектах. Веб-проект є результатом об'єднання проектної методики з можливостями глобальної мережі Інтернет і може бути ефективно застосований у процесі навчання іноземної мови у немовному ЗВО, оскільки веб-проект – це довгострокове, проблемне завдання, основною метою якого є вдосконалення комунікативних навичок і формування соціокультурної компетенції студентів, а кінцевим результатом – веб-публікація.

Учням, які володіють іноземною мовою на початковому або базовому рівні, можна давати завдання, метою яких є створення веб-альбому, власної унікальної веб-сторінки, підбір або написання коментарів та підписів до відібраних фотографій, складання особистого профайла; відбір ілюстративного матеріалу з певної тематики [38, 14].

Висновки до розділу 1

Отже, правильна і планомірна організація самостійної роботи, заснована на використанні активних методів та інноваційних технологій, з мотивацією до виконання конкретних завдань і вправ, сприяє успішному і ефективному оволодінню англійської мови.

Самостійна робота є дуже ефективною на сьогоднішній день, оскільки стимулює формування мовленнєвої, навчальної та професійної компетенції. При організації самостійної роботи є необхідним визначити зміст та мету самостійної роботи, план і методичне забезпечення. Також є важливим застосування мультимедійних технологій.

Отже, підвищення ефективності самопідготовки у процесі вивчення іноземної мови можна досягти шляхом застосування новітніх методів та технологій організації навчально-пізнавальної діяльності, урахування особливостей вивчення навчальних дисциплін, оптимального поєднання самостійної аудиторної і позааудиторної роботи. Використання навчальних дискусій та «круглих столів» в організації самостійної роботи у процесі вивчення іноземної мови з дотриманням певних методичних рекомендацій не лише сприятиме формуванню іншомовної комунікативної компетентності, а й забезпечить подальший розвиток навичок самоосвіти.

Самостійна робота із пошуку, аналізу та обробки інформації з мережі Інтернет дозволяє навчитися збирати, оцінювати, аналізувати, синтезувати і використовувати інформацію різного характеру на практиці.

Підводячи підсумок слід зазначити, що ефективна інтеграція в освітній процес інформації, що опублікована в Інтернеті, значною мірою залежить від навичок педагога адекватно дати оцінку потенційним електронним ресурсам, що дасть можливість підготувати відібрану інформацію для її подальшого успішного використання як автентичних навчальних матеріалів.

РОЗДІЛ 2. РОЗРОБКА МЕТОДИКИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ З ДИСЦИПЛІНИ «ІНОЗЕМНА МОВА ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ»

2.1. Форми і методи формування фахової мовної компетенції студентів шляхом організації самостійної роботи

Невід'ємною складовою вивчення іноземної мови професійного спрямування є самостійна робота студентів, її ефективність певною мірою визначає якість професійної підготовки. Цей вид діяльності передбачає самостійне виконання лексичних, граматичних вправ різного типу, самостійне опрацювання текстів, складання глосаріїв, пошук певної інформації, написання творчих робіт, підготовка рефератів, доповідей з наступною усною презентацією тощо.

Самостійна робота виступає видом пізнавальної діяльності, специфічною формою навчального й наукового пізнання, що визначається самостійним вибором студентом способу досягнення поставленої перед ним мети [2, 22].

Самостійна робота може вважатися ефективною, коли студенти зацікавлені в її виконанні. Від рівня організації самостійної роботи залежить її успішність. Тому, постає питання пошуку раціональних форм, методів і засобів організації самостійної роботи з урахуванням готовності до неї студентів. Саме тут головна роль відводиться інформаційним технологіям, які дозволяють прискорювати процес отримання інформації, спрощувати її сприйняття.

Вдалим рішенням проблем пов'язаних з засвоєнням фахової лексики та організацією самостійної роботи студентів є розробка дистанційного словника-тренажера. У процесі вивчення будь-якого терміна студент спочатку його повинен сприйняти, зрозуміти, а потім запам'ятати. Виділяють

два види запам'ятовування: осмислене і механічне. Лише при осмисленому запам'ятовуванні, яке характеризується розумінням матеріалу, можна досягти бажаного ефекту. Частота вживання фахових термінів зростає із зростанням рівня їх осмисленості. Спочатку студент знайомиться з термінами опрацьовуючи фахові тексти на практичних заняттях, що дає можливість зрозуміти та осмислити їх значення. На другому етапі студент має можливість запам'ятати термін виконуючи цілу низку різноманітних вправ представлених в дистанційному тренажері. Перевагою цього методу є те, що студенти можуть працювати з термінологією, яка представлена різними способами: візуальним, словесним.

Ресурси платформи Moodle дозволяють розробити різні види вправ та тести спрямовані на тренування вживання, написання, вимову термінів. До того ж, викладач має можливість прослідити та проконтролювати роботу студентів. Цей вид навчання значно підвищує мотивацію студентів завдяки наступним аспектам:

- різноманітна навчальна діяльність;
- яскравість та динамічність навчального процесу;
- навчання в зручний для студента час;
- постійний контроль знань студентів;
- самостійний пошук інформації та можливість поповнення глосарію дистанційного курсу новими термінами;
- формування пізнавального процесу.

Отже, дистанційний тренажер дозволяє опанувати у досить короткий строк велику кількість навчального матеріалу, підвищує ефективність самостійної роботи студентів.

Особливо важливими є такі види і форми організації навчальної діяльності, які виконуються повністю самостійно і незалежно від викладача. В такому випадку викладачу належить лише контролювальна роль, причому контроль виконання самостійної роботи студента здійснюється лише після

завершення виконання завдання, а роль студента полягає не лише у відтворенні знань та їх застосування. Ці види навчальної діяльності передбачають отримання студентом теоретичних і практичних знань шляхом самостійної роботи.

Самостійне опрацювання теоретичного матеріалу – це вид самостійної роботи студента, який присутній на всіх етапах формування предметної, мовної, мовленнєвої, комунікативної компетенцій майбутніх фахівців.

На перших етапах формування фахових компетенцій самостійна робота студентів може бути реалізована у вигляді самостійного опрацювання окремих питань згідно з детальним планом, запропонованим викладачем та самостійне опрацювання окремих розділів навчальної програми з наступним розглядом та обговоренням їх на семінарських заняттях. Активний стан формування фахових компетенцій майбутніх фахівців може включати самостійне вивчення необхідного теоретичного матеріалу без контролю викладача і подальшого застосування його для розв'язання різного роду практичних завдань. Ці види організації самостійної роботи передбачають роботу з інформацією у різних її формах та представленнях.

На перших етапах формування компетенцій майбутніх фахівців – це робота з літературою та періодичними виданнями, далі в якості джерел інформації застосовують електронні бази даних та глобальну мережу Інтернет.

Однією з умов ефективності самостійної роботи студентів є їхнє забезпечення необхідними навчальними і методичними матеріалами з метою перетворення процесу самостійної роботи в процес творчий. Отже, при зростанні важливості самостійної роботи студента збільшується і роль бібліотеки, як джерела необхідних інформаційних ресурсів: підручників, методичних і практичних посібників, монографій, довідкових матеріалів тощо.

Саме сучасна бібліотека нині є одним із вичерпних джерел інформації, оскільки вона повинна поєднувати у своїх фондах не тільки книжкові джерела інформації, але і сучасні електронні її види (CD-ROM, ресурси Інтернет). Для студентів робота з книгою є необхідною умовою їх творчого пошуку. Книга, особливо з гуманітарних дисциплін є головним, а часом і єдиним засобом навчання, проведення наукових досліджень.

Наявність вичерпного бібліотечного фонду забезпечує можливість формування в студентів необхідного запасу базових знань, що стимулює потребу в самоосвіті і самостійній дослідницькій діяльності. З'являються нові технічні можливості, а в зв'язку з цим з'являються і нові послуги в бібліотеках. Одним з напрямів можливої оптимізації роботи студентів є інформаційна підготовка студентів у бібліотеці вишу.

Різні види самостійної роботи студента, особливо самостійне опрацювання теоретичного матеріалу, передбачають використання ресурсів бібліотек для одержання додаткових відомостей з дисциплін, що вивчаються. Від уміння орієнтуватися в інформаційному просторі сучасної бібліотеки з її інформаційними ресурсами, представленими як у традиційному виді, так і на сучасних електронних носіях залежить ефективність самостійної роботи студента а також кількість часу, що витрачається на пошук необхідної інформації. Досить часто студенти приходять у бібліотеку абсолютно не підготовлені, що не володіють знаннями і навичками пошуку літератури, інформації з теми. Невміння працювати з книгою, довідковою літературою, каталогами з перших днів навчання позначається на якості підготовки студента до занять. Включення користувача в діалог з бібліотекою з першого курсу, навчання студента роботі з інформаційними потоками, уміння почувати себе комфортно в сучасному інформаційному просторі в процесі становлення фахівця вищої кваліфікації є одним із основних завдань не лише бібліотеки вищого навчального закладу, а й всіх викладачів.

Від уміння працювати з джерелами, орієнтуватися в інформаційному просторі сучасної бібліотеки з її інформаційними ресурсами, наданими як у традиційному виді, так і на сучасних електронних носіях, залежить ефективність самостійної роботи студентів, а також кількість часу, затраченої на пошук необхідної інформації дозволяє сформувати передусім компетенції по роботі з інформацією.

На старших курсах основним видом самостійної роботи студента є курсові, дипломні та магістерські роботи, виконання яких дозволяє в повній мірі сформувати навички самостійної роботи студента.

Ефективна організація самостійної роботи майбутніх фахівців вимагає використання сучасних методів та технологій, які забезпечуватимуть реалізацію сучасних підходів і принципів навчання і які студенти спочатку використовуватимуть під керівництвом викладача, а потім зможуть застосовувати самостійно, стаючи дедалі більш автономними.

Обраний метод повинен створювати позитивну атмосферу, забезпечувати ситуацію успіху; стимулювати інтерес студента до вдосконалення рівня іншомовної комунікативної компетенції, прагнення та потребу в навчанні; орієнтуватися на особистість студента, враховувати його інтереси і потреби, збуджувати позитивні емоції; розвивати творчість, самостійність, функціонування психічних процесів, які впливають на рівень володіння іноземною мовою; активізувати мовленнєво-мисленнєву, комунікативну та інтелектуальну діяльність студентів у процесі самостійної роботи; забезпечувати активну самостійну навчально-пізнавальну діяльність майбутніх фахівців; сприяти індивідуалізації самостійної роботи; передбачати поєднання індивідуальних і групових форм роботи; передбачати різноманітні прийоми навчальної роботи, що сприятиме підвищенню інтересу студентів до самостійного оволодіння іноземною комунікативною компетенцією та забезпечуватиме оволодіння різними аспектами мови і видами мовленнєвої діяльності.

Усі перелічені вище цілі і вимоги реалізуються в комунікативному методі, який ґрунтується на положеннях комунікативної лінгвістики та ідеях особистісно-діяльнісного підходу і наближує процес оволодіння мовою до процесу реальної комунікації. Необхідність використання комунікативного методу в організації самостійної роботи майбутніх фахівців з оволодіння іншомовною комунікативною компетенцією зумовлюється актуальністю його положень: мовленнєва спрямованість навчання (комунікативна поведінка викладача, використання ситуацій, які максимально відтворюють ситуації спілкування); врахування індивідуально-психологічних особливостей студентів при домінуючій ролі їхнього особистісного аспекту, що сприяє підвищенню мотивації до оволодіння іншомовною комунікативною компетенцією; мовленнєво-мисленнєва активність студентів; функціональний підхід до відбору і презентації навчального матеріалу; ситуативність процесу навчання, яку розглядають як спосіб мовленнєвої стимуляції і умову розвитку мовленнєвих умінь; проблемність як спосіб організації і презентації навчального матеріалу; взаємозв'язок мови і культури в процесі навчання [34, 45; 48, 200 – 204].

Для успішної організації самостійної роботи необхідно також визначити методи організації самостійної роботи майбутніх фахівців з формування іншомовної комунікативної компетенції.

У контексті тематики дослідження викликає інтерес класифікація методів навчання іноземних мов, запропонована І. Л. Бім [5,20], у якій розмежовано методи вчителя і учня. Використовуючи зазначену класифікацію, в організації самостійної роботи доцільно говорити про методи викладача та методи студента. Методи викладача передбачають організацію самостійного пошуку, організацію самостійного тренування, організацію самостійної практики спілкування, контроль (безпосередній та опосередкований). Методи студента охоплюють самостійний пошук,

ознайомлення, осмислення, самостійне тренування, самостійну практику, самоконтроль та самоаналіз.

Доцільність виділення методів викладача зумовлюється кількома факторами. По-перше, методи організації самостійної роботи викладача особливо актуальні на молодших курсах, коли самостійна робота студентів реалізується шляхом організації викладачем пошуку, тренування, практики спілкування та систематичного контролю результатів виконання самостійної роботи. По-друге, поступове збільшення автономії студента не означає нівелювання ролі викладача, а лише зміну його функції. Викладач може, наприклад, опосередковано організовувати самостійний пошук чи практику. Водночас на старших курсах все більшої актуальності набувають методи самостійного пошуку, тренування, практики студентів.

Запропонована класифікація зумовлюється специфікою навчальної діяльності студентів, необхідністю поетапного оволодіння компонентами іншомовної комунікативної компетенції, розвитку готовності студентів до самостійної роботи.

Таким чином, доречно говорити про взаємозв'язок методів викладача і студента.

Проаналізувавши низку публікацій, в яких розглядаються сучасні методи і технології навчання іноземної мови [1; 22; 24; 32; 49 та ін.], а також беручи до уваги особливості самостійної роботи майбутніх фахівців з оволодіння іншомовною комунікативною компетенцією, зроблено висновок про необхідність використання самостійної роботи у межах комунікативного методу та в контексті виділених методів організації самостійної роботи технологій проблемного навчання, проектних, інформаційно-комунікаційних технологій і технологій «портфоліо».

Розглянемо виділені технології детальніше. Використовуючи визначення поняття «технологія» А. М. Щукіна [48, 258], у контексті організації самостійної роботи під технологією розуміємо сукупність

прийомів роботи викладача і студентів, за допомогою яких забезпечується досягнення визначених цілей з найбільшою ефективністю за мінімально можливий для їх досягнення період часу.

Якщо розглядати мовленнєву діяльність як вирішення комплексу мовленнєвих задач, то в центрі уваги навчання повинно бути вироблення гнучких до перенесення, внутрішнього і зовнішнього варіювання комунікативно-пізнавальних умінь, що вимагає, щоб у процесі розвитку іншомовних умінь методичною домінантою стали комунікативно-проблемні завдання [40, 127–128].

Актуальними в організації самостійного пошуку, практики спілкування та певною мірою контролю результатів самостійної роботи є технології проблемного навчання. Їх реалізація передбачає залучення комунікативно-пошукових, пізнавально-пошукових, пізнавально-дослідницьких задач, що є системою взаємопов'язаних проблем із постійно зростаючою мовленнєво-мисленнєвою, інтелектуальною і комунікативною складністю, які спрямовані на оволодіння студентами іншомовними знаннями, мовленнєвими навичками і вміннями, лінгвосоціокультурними знаннями, навичками і вміннями в комплексі з вміннями творчої індивідуальної і колективної навчальної діяльності [40, 127–128; 41, 8–9; 44, 56].

Цільовим призначенням комунікативно-пошукових задач є формування в студентів як знань про комунікативне значення і призначення мовних одиниць, так і вмінь оформляти мовлення відповідно до передбачуваного комунікативного змісту, а також умінь адекватно його інтерпретувати в процесі усного чи письмового сприйняття [41, 11]; готовності вирішення як суто комунікативних, так і навчальних, соціальних, пошуково-інформаційних задач в умовах спілкування. Прикладом комунікативно-пошукових задач є завдання переписати запропонований текст так, щоб, крім повідомлення фактів, у тексті було сформульовано і ставлення студента до них; чи

завдання передати викладені в тексті події з точки зору, наприклад, одного з дійових осіб чи очевидця подій.

Пізнавально-пошукові культурознавчі задачі мають на меті підвищувати рівень лінгвосоціокультурної компетентності, розвивати комунікативно-пізнавальні, комунікативно-мовленнєві вміння, сприяти паралельному оволодінню мовою та культурою в контексті діалогу культур та

цивілізацій [41, 15].

Наведемо приклад пізнавально-пошукової культурознавчої

Задачі [54, 122]:

Приклад 1.

1. *What do you know about different styles of painting? Look at the pictures and decide the painter of which picture can be referred to as a surrealist. Why? What is his name?*

2. *How does each painting make you feel?*

Пізнавально-дослідницькі задачі передбачають виконання студентами дослідницьких завдань, про які може йти вже на молодших курсах. Наприклад, узагальнення випадків вживання граматичного явища з елементами аналізу вживаності досліджуваного явища у різних текстах. Пізнавально-дослідницькі задачі включають лінгвістичні задачі і психолого-педагогічні задачі. Лінгвістичні задачі покликані поглиблювати філологічні знання, навички та вміння студентів. Наприклад:

Приклад 2. *Analyse the microfield of future time and the constituents of this field. Choose some text and find examples in it.*

Доцільність виконання пізнавально-пошукових психолого-педагогічних задач зумовлюється їхньою можливістю підвищувати рівень іншомовної комунікаційної компетенції, сприяти розвитку мотивації до професії, поглиблювати методичні знання, навички та вміння, сприяти професіоналізації підготовки. Використання пізнавально-пошукових

методичних задач можна практикувати вже на другому курсі, зокрема, під час опрацювання теми «Професії». Виконання таких задач передуватиме вивченню курсу методики навчання іноземних мов, який починається на третьому курсі, і таким чином вводитиме студентів у світ професії.

Приклад 3. *You are a teacher of a secondary school. Not all of your pupils do well. What would you do to encourage children to make a better progress at school? Consider the following: use of presents, praise, punishment, promises of future rewards. Be ready to explain your ideas.*

Технології проблемного навчання передбачають створення проблемних ситуацій – комплексу умов (мовленнєвих і немовленнєвих), необхідних для виникнення проблеми, і таких, що стимулюють студентів до вирішення проблемної задачі [21, 147]. Крім створення проблемних ситуацій, проблемні технології поєднують такі прийоми навчання: організацію колективного обговорення проблеми та можливих підходів до її вирішення; виконання різноманітних вправ, які передбачають різні форми спілкування [47, 241] викладача та студентів, що в умовах самостійної роботи означає різні форми та ступені допомоги і консультації викладача (за необхідності).

У самостійній роботі пропонується використовувати проблемний виклад навчального матеріалу, яким студенти повинні оволодіти самостійно (наприклад, в електронних навчальних курсах), проблемно-пошукову діяльність студента з оволодіння певними знаннями, проблемний характер завдань, у тому числі для контролю / самоконтролю.

Отже, використання технологій проблемного навчання у самостійній роботі студентів передбачає:

- орієнтування на особистість студента, його інтереси, цілі;
- акцент на розвиток навчально-стратегічної компетентності, зокрема її організаційно-планувального, рефлексивного, дослідницького аспектів;
- використання комунікативно-пошукових, пізнавально-пошукових культурознавчих, пізнавально-дослідницьких (лінгвістичних і психолого-

педагогічних) проблемних задач у самостійній роботі студентів для оволодіння іншомовними знаннями, навичками і вміннями в процесі вирішення важливих для студентів проблем;

- використання у самостійній роботі задач із зростаючою мовленнєво-мисленнєвою, інтелектуальною та комунікативною складністю;
- поступове підвищення рівня проблемності, верхньою межею якого є самостійний аналіз ситуації, визначення і формулювання студентами проблеми, а також самостійне її вирішення;
- поступовий перехід від визначення проблеми викладачем до самостійної постановки проблеми студентами та її самостійного вирішення.

Враховуючи виокремлені принципи, ефективними в організації самостійної роботи є проектні технології. Їх трактують як спосіб досягнення дидактичної цілі через детальну розробку проблеми (технологію), яка повинна завершитися реальним практичним результатом, оформленим тим чи іншим способом [32, 66].

У результаті виконання проектів (інформаційних, рольових, дослідницьких, творчих тощо) студенти не лише підвищують рівень іншомовної комунікативної компетенції, але й створюють практичний продукт, який можна реально використати (наприклад, тематичний словник, сценарій Тижня іноземної мови, тощо). Крім того, використання проектних технологій забезпечує підвищення мотивації студентів, їх самореалізацію, сприяє розвитку автономії майбутніх фахівців (оскільки з кожним роком студентам потрібно надавати дедалі більшої самостійності у виборі типу та тематики проекту, а також у його реалізації), і, крім того, озброює їх вміннями використовувати технології, які вони зможуть широко застосовувати в подальшій професійній діяльності.

Перспективним є використання технології «портфоліо», яка у самостійній роботі реалізується за допомогою Мовного портфеля. Мовний портфель є пакетом документів, в якому відображено мовний досвід

власника, рівень володіння мовою, отримані сертифікати, дипломи, а також взірці виконаних власником портфеля робіт, що демонструють його успіхи в оволодінні іноземною мовою. Мовний портфель є засобом оцінювання та самооцінювання досягнених результатів (а, отже, і розвитку рефлексивних умінь студентів), а також отримання студентом достовірної оцінки рівня сформованості його іншомовної комунікаційної компетенції; підвищення мотивації майбутніх фахівців до вдосконалення рівня іншомовної комунікаційної компетенції, розширення досвіду міжкультурного спілкування; розвитку автономії майбутніх фахівців шляхом постановки власних навчальних цілей внаслідок аналізу поданих в портфелі дескрипторів умінь.

Стрімкий розвиток науки і техніки зумовлює доцільність застосування в самостійній роботі майбутніх фахівців з оволодіння іншомовною комунікаційною компетенцією інформаційно-комунікаційних технологій, які базуються, в першу чергу, на використанні комп'ютерних і телекомунікаційних засобів, тобто програмно-апаратних засобів і пристроїв, що функціонують на базі мікропроцесорної техніки, сучасних засобів і систем телекомунікацій інформаційного обміну, аудіо-відеотехніки і т.д., що забезпечують операції по збиранню, продукуванню, нагромадженню, збереженню, обробці і передачі інформації [47, 321].

Найбільш інтенсивно використовуються комп'ютерні технології, які передбачають застосування у навчальному процесі комп'ютерних програм, електронних посібників, електронних словників, електронних енциклопедій, ресурсів Інтернет тощо.

У самостійній роботі повинні також реалізовуватися можливості Інтернету, який дає змогу студенту отримати різноманітні матеріали для вивчення іноземної мови; формувати вміння читання, використовуючи матеріали різного рівня складності; вдосконалювати вміння аудіювання на основі автентичних аудіотекстів мережі Інтернет; розвивати вміння

монологічного і діалогічного мовлення шляхом участі у відеоконференціях; удосконалювати вміння у письмі, листуючись на форумі через електронну пошту; поповнювати словниковий запас; вдосконалювати граматичні навички за допомогою спеціально розроблених матеріалів мережі; оцінити власний рівень володіння іншомовної комунікаційної компетенції (наприклад, для англійської мови за допомогою стандартного екзамену TOEFL чи виконання тестів на отримання міжнародних сертифікатів (наприклад, *First Certificate in English* – FCE, *Advanced Certificate in English* – CAE, *Certificate of Proficiency in English* – CPE)), а відтак і формувати стійку мотивацію до подальшого самостійного вдосконалення іншомовної комунікаційної компетенції.

Інформаційно-комунікаційні технології передбачають е-навчання – інтерактивне навчання, під час якого навчальний матеріал доступний у діалоговому режимі, і яке забезпечує автоматичний зворотний зв'язок з навчальною діяльністю студента [46, 59].

Услід за Т. І. Коваль [20, 73–74] вважаємо, що е-навчання може бути організоване і з електронними навчальними матеріалами, розміщеними на будь-якому магнітному носії персонального комп'ютера, і через мережу Інтернет, яка передбачає доступ до веб-сторінки викладача, матеріалів, розміщених, наприклад, на платформі MOODLE, інформаційних ресурсів мережі Інтернет у будь-який час і з будь-якого комп'ютера. У такому випадку самостійна робота може організовуватися дистанційно, що забезпечує швидкий доступ студента до інформації, оперативний зв'язок.

Отже, інформаційно-комунікаційні технології у самостійній роботі забезпечують реалізацію окреслених принципів, швидкий доступ до матеріалів для самостійної роботи, автентичних джерел, що сприяє мотивації до самостійного вивчення іноземної мови; оволодіння іншомовною комунікаційною компетенцією; можливість самоконтролю результатів

самостійної роботи і рівня сформованості іншомовної комунікаційної компетенції.

2.2. Рекомендації щодо підготовки англомовних мультимедійних презентацій в процесі організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Іноземна мова для професійних цілей»

2.2.1. Загальні вимоги до підготовки мультимедійних проект-презентацій

Враховуючи соціальні та педагогічні особливості необхідності формування іншомовної комунікативної компетентності у навчанні англійської мови для професійного спілкування студентів технічних спеціальностей, викладач має забезпечити тісний зв'язок мови з реальним контекстом її застосування в певній галузі діяльності. Тому нагальним завданням викладачів іноземної мови є ретельне вивчення та аналіз потреб в тісній співпраці з викладачами-предметниками. Адже, професійна комунікативна компетентність розвивається завдяки тому, що студенти виконують професійно орієнтовані завдання, які вимагають використання вузькоспеціалізованої лексики та професійно орієнтованої поведінки [18, 20].

Безперечним є той факт, що якість навчання значно зростає за умови ефективного використання технічних та наочних матеріалів. Інновації, що сприяють сучасній організації навчального процесу, є зокрема комп'ютерними та програмними.

Вища професійна освіта вимагає вдосконалення технології навчання та виховання, що базується на використанні спеціального програмного, інформаційного та методичного забезпечення. Тому за останній час все більше вищих навчальних закладів запроваджують мультимедійні технології у навчальному процесі. Такі технології автоматизують процеси

інформаційно-пошукової діяльності викладача та студентів, інтегруючи освітню діяльність та практичну направленість навчання.

Мультимедійна презентація є водночас цікавим, творчим і ефективним засобом навчання іноземної мови, сприяння розвитку професійних комунікативних компетенцій, навичок роботи з технічними та програмними засобами. Мета мультимедійної презентації полягає у поєднанні вербальних засобів навчання з різними формами представлення на одному носіїві, наприклад текстової, звукової і графічної інформації, або, останнім часом все частіше – анімації і відео, під час чого, слухачі заохочені проявляти активність, ставити питання, вступати з доповідачем у діалог, дискусію, виконувати творчі, проблемні завдання.

Важливою властивістю мультимедіа є інтерактивність, що дає змогу отримати зворотний зв'язок. Мультимедійна інформація відрізняється чіткістю, лаконічністю, доступністю. У процесі роботи з нею студенти вчать аналізувати, висловлювати власну думку, вдосконалюють уміння працювати на комп'ютері. Якщо застосування мультимедійних технологій добре продумане, заняття буде образним, наочним, цікавим, життєвим, дозволить розвивати уміння студентів працювати в парах і групах.

Мультимедіа як засіб активізації мають прискорити процес управління діяльністю студентів, спонукати до енергійного, цілеспрямованого навчання, подолання спаду, пасивності й стереотипності. Використання мультимедійних технологій дозволяє заощадити час, забезпечує дієвість навчальних матеріалів.

Навчання англійської мови для професійного спілкування відбувається більш ефективно, коли студенти мають можливість використовувати мову для реальних цілей. Цілеспрямовані дії допомагають прокласти місток між штучною атмосферою навчання і реальним світом. Процес підготовки та представлення мультимедійної професійно орієнтованої презентації – така цілеспрямована діяльність, що спричиняє пошук інформації за фахом,

критичний аналіз, інтерпретування, порівняння та протиставлення представленої ідеї, стисле відображення цієї інформації і створення чогось нового.

У сучасній практиці викладання іноземних мов використовують мультимедійні презентації як інструмент автономного вивчення студентом окремого питання з іноземної мови та для демонстрації навчального продукту – результату досягнень студентів у процесі оволодіння іноземною мовою. При цьому студенти, зазвичай, користуються програмою Microsoft Office PowerPoint як найпоширенішою та зручною для пересічного користувача Microsoft Word. Презентація інформації за допомогою програми PowerPoint дозволяє охопити всі види мовленнєвої діяльності студентів (писання, читання, говоріння, аудіювання). При використанні презентації в PowerPoint студенти бачать пройдений матеріал у цілісній структурній формі.

Занурення студентів у роботу над презентацією, самостійне відтворення спроектованого ними процесу іншомовної комунікації та бачення власних реальних результатів сприяє зростанню мотивації до вивчення іноземної мови. У процесі роботи над презентацією студенти здійснюють пошук додаткових даних, проводять опитування, роблять порівняльний аналіз явищ і процесів. Слід зазначити, що для створення презентацій додаткова інформація має обов'язково бути отримана в процесі самостійної роботи студентів з різноманітними джерелами. При групових презентаціях студенти навчаються працювати в групі, допомагати та підтримувати один одного, відшукувати інформацію з різних джерел, оформлювати матеріал та представляти його, порівнювати власний рівень володіння мовою та оцінювати свою роботу на фоні інших, бачити досягнення, застосовувати набуті знання на практиці. Крім того, студенти навчаються відокремлювати головне від другорядного, поділяти текст на

частини за змістом, встановлювати між ними логічний зв'язок, виділяти головну ідею, сприймати повідомлення на різні теми, різної тривалості.

Вважаємо за необхідне звернути увагу студентів на такі аспекти:

Етап I. Підготовка презентації. Готуючи презентацію, слід дати відповіді на такі питання:

- навіщо ви робите презентацію?
- чітко визначте мету презентації, коротко й точно сформулюйте її. відповідно до цілей презентації вирішіть, що ви обов'язково маєте включити в презентацію, а від чого слід утриматися;
- для кого ви проводите презентацію?
- уточніть, хто є ваша аудиторія: вид їхньої діяльності, досвід, вік, кількість людей в аудиторії;
- що ви збираєтесь говорити?
- запишіть усі факти, аргументи, приклади;
- де ви будете проводити презентацію?
- яке обладнання, приміщення і т. п. наявні;
- як ви збираєтесь подавати ваші ідеї?
- обміркуйте послідовність ідей і пояснень. Вирішіть, які допоміжні засоби ви збираєтесь використовувати.

Етап II. Представлення презентації. На цьому етапі першим структурним елементом має бути експозиція – встановлення миттєвого контакту з аудиторією, створення атмосфери доброзичливості, привернення уваги та спонукання інтересу до теми презентації. Вона повинна бути короткою, оригінальною, захопливою.

Другим елементом є вступ, мета якого підготувати аудиторію до сприймання певної інформації й утримати увагу. Вступна частина, як правило, складає 10 – 20% від перебігу всієї презентації. Вона має бути чіткою, логічною.

Вступна частина презентації передбачає такі етапи:

- а) привітання; подяка;
- б) самопрезентація: ім'я, посада, освіта, досвід;
- в) представлення теми; пояснення мети; огляд основних етапів презентації; важливість теми;
- г) опис регламенту: тривалість; коли ви хочете, щоб вам ставили питання: під час, у кінці розмови, в усній чи письмовій формі тощо.

Ось так можна представити вступну частину презентації:

Good afternoon dear participants of our workshop! First of all, let me thank you all for coming here today. For those who don't know me, my name's Olga Nazarenko. I teach English in the Institute of Telecommunication Systems. Today I'd like to share my experience in teaching students multimedia professionally oriented presentations.

I've divided this session into three parts: First, I'll tell you why I decided to research this subject. Then, I'll move on to the aim, content and advantages of teaching presentation and finally, I'll demonstrate the most interesting episodes and the most instructive fragments of our sessions and workshops. I'll try to be as quick as possible to deliver all this information within twenty minutes. If there's anything you're not clear about, please don't hesitate to interrupt me.

Мета основної частини презентації – виклад суті. Ця частина містить, як правило, не більше трьох ключових ідей, представляючи докази, пояснення, міркування відповідно до попередньо визначеної структури виступу.

На цьому етапі дуже важливо продумати засоби з'єднання ідей (переходи-зв'язки) та засоби візуалізації, а саме: використання різноманітних фрагментів, які найбільше відповідають контексту презентації: малюнки, креслення, діаграми, графіки, фізичні об'єкти; підбір шрифтів, кольору, кількість та розміщення тексту на слайді.

І нарешті, мета заключної частини – дати знати аудиторії про завершення презентації. Ця частина складає 5–10% відсотків від усієї промови та включає два етапи:

1) резюме – підведення підсумків (чи досягли мети, яку ставили на початку), узагальнення ідеї основної частини, рекомендації, пропозиції щодо наступних кроків;

2) висновок – важливість і значущість теми. Висновок має бути коротким, виразним і оптимістичним.

Щодо вимог техніки представлення, перш за все необхідно звернути увагу на культуру мовлення, а саме: порушення в акцентології; граматичні помилки та вживання складних термінів і слів-паразитів.

Рекомендації щодо мови: правильно вимовляти слова, правильно ставити наголос, уникати складних термінів, слів-паразитів, жаргону; уживати прості речення; використовувати активні дієслова й конкретні визначення; пояснювати загальні місця конкретними прикладами; імпровізувати.

Необхідно обов’язково відпрацювати такі елементи мовлення:

- дикція: говорити чітко, ясно, гучно; виділяти важливі місця паузами, інтонацією; не «бурмотати», не говорити крізь зуби, слідкувати за диханням;
- не робити надто довгих або частих пауз, але й не говорити безупинно;
- темп мовлення: 120–140 слів на хв.; людина з хорошою дикцією може говорити трохи швидше, але доповідач з швидким темпом мовлення може видатися нервовим та збудженим, тому краще періодично міняти темп;
- тембр голосу: низький регістр вважається більш переконливим;
- інтонація та вміння тримати паузу(синтаксичну та психологічну).

Дуже важливим атрибутом презентації є риторичний імідж, що складає:

- зовнішність доповідача: охайність; відповідний одяг;
- постава: рівна осанка, але не напружена, вага тіла розподілена на обидві ноги;
- розташування у просторі: на відстані 2–3 м від першого ряду аудиторії; розташування плечей доповідача під кутом 45° по відношенню до аудиторії та екрану;
- жести рук: нехаотичні, описові;
- міміка: зоровий контакт з аудиторією, дружній вираз обличчя.

І нарешті, на останньому етапі презентації – відповіді на запитання.

Зворотний зв'язок – слід:

- передбачити запитання, підготуватися дати на них відповідь;
- уважно слухати запитання, не перебивати й не суперечити;
- перед тим як дати відповідь на запитання, зробити невелику паузу (рахуючи до 5) –це створить враження, що доповідач продумує відповідь;
- подякувати за запитання («*Thank you for asking that...*», «*That's a difficult question...*»);
- перефразувати запитання, якщо необхідно;
- обов'язково відреагувати на запитання навіть у разі, коли доповідач не знає відповіді («*I'm afraid that's not my field*», «*I'm afraid I don't know the answer to your question, but I'll try to find it out for you*»);
- вживати фрази для переходу до іншого запитання («*Does that answer your question? "Are there any other questions?"*»).

Одним із найбільш ефективних засобів установлення міжпредметних зв'язків є створення мультимедійних проект-презентацій іноземною мовою за професійним спрямуванням. Метою проект-презентацій було навчити студентів використовувати набуті знання і вміння для розв'язання пізнавальних і практичних завдань у навчально-дослідній роботі.

Апробація запропонованої методики, а саме, доцільності підготовки студентами англomовних мультимедійних презентацій на професійну тематику у процесі самостійного оволодіння дисципліною «Іноземна мова за професійним спрямуванням» була здійснена в Університеті зі студентами 5-го курсу, яким було запропоновано підготувати мультимедійні презентації.

Для позааудиторної самостійної роботи студентам було запропоновано підготувати шість напрямів презентацій з теми «Інновації в різних сферах науки і техніки», передбаченої навчальною програмою, що вимагає додаткового опрацювання та поглибленого вивчення.

Для виконання поставленого завдання студенти були поділені на міні-групи по 2-3 особи в кожній, які протягом двох тижнів мали виконати поставлене завдання і представити свої проект-презентації на занятті.. Розкриття запропонованої теми проводилося в наступних професійних сферах:

- гірничча справа;
- маркетинг;
- екологія;
- ІТ-технології;
- педагогіка вищої школи;
- освітній менеджмент.

Організація позааудиторної самостійної роботи студентів у вигляді презентацій та проект-презентацій вимагала застосування різних методів навчання.

На початковому етапі завдання були інформаційно-пояснювального або інформаційно-евристичного характеру, після чого студенти були готові до виконання проблемно-пошукових завдань.

Застосування проблемно-пошукового методу навчання сприяло реалізації міжпредметних зв'язків, коли студентам було запропоновано на основі вивченого матеріалу створити мультимедійні проект-презентації.

Обсяг студентської презентації мав бути в межах 8–12 слайдів, включаючи титульний слайд. Якщо під час підбору матеріалу для презентації не було єдиного погляду на проблему, що досліджувалася, то студентам необхідно було навести думку декількох авторів чи розглянути різні підходи, дати їм критичну оцінку та викласти власну думку з даного питання. Це сприяло розвитку критичного мислення в майбутнього фахівця.

Проект-презентація складалася з визначення проблеми, що вимагало інтегрованого знання, дослідницького пошуку для її вирішення та пов'язаних із нею задач дослідження; практичної, теоретичної та пізнавальної значущості передбачуваних результатів; гіпотези її вирішення, обговорення методів дослідження; визначення базових знань із різноманітних галузей, необхідних для роботи над проектом; структурування змістовної частини проекту; оформлення кінцевих результатів; аналізу отриманих даних та підведення підсумків.

Виділено наступні етапи підготовки студентів у роботі з мультимедійною проект-презентацією:

- планування (вибір теми, створення схеми та плану презентації, підбір літературних джерел, статистичного матеріалу);
- виконання проекту (дослідження, збір і аналіз інформації, спостереження, пропозицій з обраної проблематики; формулювання висновків);
- представлення проекту у вигляді мультимедійної презентації;
- оцінювання результатів і підбиття підсумків.

Літературу з обраної теми студенти підбирали самостійно.

На різних етапах творення проектів стимулювальний вплив на взаємодію студентів здійснюють:

- публічний ефект – змагання, що визначається різними цілями учасників;
- умовний взаємозв'язок, що визначається установкою діяти спільно;

- рівень дійсного взаємозв'язку, коли дії одного члена групи неможливі без попередньої або одночасної дії інших.

До того ж, для учасників інтерактивного проектування важливою є демонстрація особистісної цінності в дії – студент уявляє себе носієм цінності й стимулює себе до підсилення її значущості. Студентам висувалися наступні вимоги щодо оформлення презентацій:

- відповідність заданій темі;
- логічний та послідовний виклад матеріалу;
- єдиний стиль оформлення;
- доречність малюнків, схем, таблиць, відеоматеріалу тощо;
- виразність презентації (підбір кольорів (не більше трьох), шрифту (рекомендовано Arial) та його розміру (рекомендовано 28 розмір шрифту), і не більше трьох його видів).

Структуру такого проекту було визначено таким чином:

- а) мета проекту, його актуальність;
- б) методи отримання й обробки інформації (літературні джерела, засоби масової інформації, інтерв'ю, анкетування тощо, з їх подальшим аналізом, узагальненням і аргументованими висновками);
- в) кінцевий продукт, результат (мультимедійна презентація).

Центром уваги проектів є життєві питання і теми, що викликають професійний інтерес у студентів.

Цінність проектної роботи, однак, полягає не лише у кінцевому продукті, але й у процесі руху до кінцевого результату. Таким чином проектна робота орієнтується як на процес, так і на продукт, створюючи можливості для студентів розвивати швидкість і точність мовлення на різних етапах проекту.

Проектна робота незалежно від того, чи вона інтегрується в орієнтований на вміння тематичний блок, чи вводиться як окрема

послідовність видів роботи при більш традиційному підході, вимагає багатоетапного розвитку для досягнення успіху.

2.2.2. Особливості підготовки студентами англомовних мультимедійних презентацій з гірничої справи

В процесі підготовки мультимедійних проект-презентацій викладач звертає увагу студентів на застосування в роботах фахової термінології, певних мовних конструкцій, тощо.

Наприклад, для виконання мультимедійних проектів-презентацій з гірничої справи можна порекомендувати функціональні зразки, типові для презентацій, виступів-доповідей (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Інвентар функціональних зразків для виконання функцій під час підготовки та проведенні презентацій (виступів-доповідей) з гірничої справи

Навичка	Функція	Функціональний зразок
Introducing a presentation	Greeting and introducing oneself	Good morning/afternoon. My name's .../I am ... Let me introduce myself. Let me start by saying a few words about ...
General professional environment and routine	Presenting the title/subject	The subject of my presentation is ... The focus of my paper (academic) is ... Today I'd like to talk about... I'm going to tell you something about ...
	Specifying the purpose/objective	We are here today to decide/ agree/learn about ... The purpose of the talk/ presentation is ... The talk /presentation is designed to ...
	Signposting the presentation	My presentation will be in ... parts. First/ Firstly/ First of all, I'll give you Second/secondly/Next/Then, ... Lastly/finally last of all.... I've divided my presentation into ...

Навичка	Функція	Функціональний зразок
		parts/sections. They are I'll be developing ... main points. The first point will Second, Lastly
Sequencing and linking ideas	Sequencing / ordering	Firstly ... , secondly ... , thirdly Then ... next... finally/lastly ... Let's start with ... Let's move /go onto ... Now we come to ... That brings us to ... Let's leave that ... That covers ... Let's go back to ... Let me turn now to ...
	Giving reasons/ causes	Therefore So, As a result, Consequently. That's why ... This is because of ... This is largely due to ... It could lead to... It may result in ...
	Contrasting	But On the other hand, ... Although In spite of this, ... However, ...
	Comparing	Similarly, In the same way,
	Contradicting	In fact, Actually,
	Highlighting	... in particular, ... especially
	Digressing	By the way, In passing,
	Giving examples	For example, For instance, Such as A good example of this is ... To illustrate this point, ...
	Generalising	Usually

Навичка	Функція	Функціональний зразок
		Generally As a rule
Involving the audience	Asking rhetorical questions	What 's the explanation for this? How can we explain this? How can we do about it? How will this affect ...? What are the implications for ...?
	Referring to the audience	As I'm sure you know /we'd all agree ... We have all experienced ... You may remember ...
Describing and analysing performance	Describing performance to date	The ...performed well/poorly. The ... has/have shown considerable/slight growth/improvement/decrease...
	Analysing performance	The main explanation for this is ... A particular/one/another reason is ... A key problem is ...
	Describing trends, charts and graphs	There is/has been a slight/dramatic /considerable/significant/moderate decrease/fall/drop/collapse/rise/increase in remain(s)/has remained constant/stable has/have decreased/increased/fallen/risen dramatically/considerably/slightly/moderately
Using visual aids	Preparing the audience for a visual	Now, let's look at the position of ... Now, I'll show you the ... For ... the situation is very different. Let's move on now and look at ... The next slide shows ... If we now turn to the ... This chart compares ...and ... The (upper) part of the slide gives information about ... You can see here the ... I'd like to draw your attention to ...
	Focusing the audience's attention	You can see the ... As you can see ... What is interesting/important is ... I'd like to draw your attention to ... Notice/Observe the ...It is important/interesting to notice that...

Навичка	Функція	Функціональний зразок
Ending a presentation	Summarising	<p>To sum up...</p> <p>In brief ...</p> <p>In short</p> <p>I'd like to sum up now</p> <p>I'll briefly summarise the main issues.</p> <p>Let me summarise briefly what I've said.</p> <p>If I can just sum up the main points.</p> <p>At this stage I'd /like to run through /to go over...</p> <p>Let's recap, shall we?</p>
	Concluding	<p>In conclusion, ...</p> <p>To conclude, ...</p> <p>As you can see, there are some very good reasons...</p> <p>I'd like to leave you with the following thought/idea.</p>
	Recommending	<p>My/our suggestion/proposal/recommendation would be/is to ...</p> <p>We recommend/I'd like to suggest/I propose setting up....</p>
	Closing formalities	<p>I'd be happy to answer any questions.</p> <p>If you have any questions, I'd be pleased to answer them.</p> <p>I would welcome any comments/suggestions.</p> <p>Thank you for your attention.</p>
Handling questions	Clarifying questions	<p>So, what you are asking is ...</p> <p>If I understand the question correctly, you would like to know ...</p> <p>When you say ... do you mean...?</p> <p>I'm sorry, I didn't hear. Which slide was it?</p> <p>Sorry, could you repeat that?</p> <p>I'm not sure what you're getting at.</p>
	Avoiding giving an answer	<p>Perhaps we could deal with that later.</p> <p>Can we talk about that another time?</p> <p>I'm afraid that's not my field. I don't have the figures with me.</p> <p>I'm sure Mr. X could answer that question.</p> <p>That's interesting, but I'd prefer not to answer that today.</p> <p>I'm afraid I'm not the right person to answer that.</p>

Навичка	Функція	Функціональний зразок
		Could we leave that till later? I'm not sure this is the right place/time to discuss this particular question.
	Checking the questioner is satisfied	May we go on? Does that answer your question? Is that clear?

2.2.3. Особливості підготовки студентами англомовних мультимедійних презентацій з маркетингу

Під час створення мультимедійних проект-презентацій студентам слід звернути увагу на специфічні терміни, властиві маркетингу.

В маркетингу є теорія 4P: product (продукт), price (ціна), promotion (реклама, піар), place (місце – ринок, канали розподілу). Це класична концепція, а деякі маркетологи додають сюди ще кілька «P». Теорії є різні, але найпоширеніші з них включають: people (люди), physical presence (фізична присутність: як виглядає ваш магазин або сайт), process (процес: як ваш продукт виробляють і доставляють споживачеві, як продають), package (упаковка), purchase (покупки), personalization (персоналізація).

До речі, слово «продукт» можна позначати не тільки словом product. У бізнес-середовищі часто вживається поняття commodity – це продукт або ресурс, який вільно купується і продається. Зазвичай до commodity відносять зерно, метали, паливо тощо.

Також в маркетингу є й інші концепції:

- 4C: *customer needs and wants* (потреби і бажання споживача), *cost* (вартість, витрати споживача), *convenience* (зручність для споживача), *communication* (спілкування зі споживачем).
- 4A маркетингу (на цій концепції досить довгий час трималася маркетингова стратегія всесвітньо відомого бренду Coca-Cola): *acceptability* (прийнятність для покупця), *affordability* (доступність для

покупця за ціною), *accessibility* (доступність і зручність придбання товару), *awareness* (проінформованість про продукт).

- 4O маркетингу: *objects* (вироби, продукти: їх якість і спосіб виробництва), *objectives* (цілі, стосуються ціни продукту і прибутку від його продажу), *organization* (організація продажів і розповсюдження продукту), *operations* (дії, пов'язані з рекламою продукту).

Звичайно, всім маркетологам відомий термін «Аїда» (AIDA), що описує дії покупця. Поняття розшифровується так: *attention* (увага), *interest* (інтерес), *desire* (бажання), *action* (дія).

Правильна постановка цілей – основа основ маркетингу, адже саме з формулювання мети починається будь-яка дія. Можливо, ваш керівник буде ставити вам мету, можливо, вам самому доведеться їх формулювати. У будь-якому випадку не зайвим буде поповнити свій словник словами, пов'язаними з цією темою. Отже, мета повинна бути: *specific* (конкретна), *measurable* (вимірювана), *achievable* (досяжна), *relevant* (актуальна), *time-bound* (обмежена в часі). Наведемо приклади таких цілей, які може формулювати маркетолог англійською мовою:

- *To increase the average order value of online sales to \$ 88 per customer.* – Збільшити суму середнього замовлення в онлайн-продажах до 88 доларів на покупця.
- *To achieve 17% revenue growth within three years.* – Досягти збільшення прибутку на 17% протягом трьох років.
- *To acquire 2 000 new online customers this financial year at an average cost per acquisition (CPA) of \$ 24 with an average profitability of \$ 15.* – Залучити 2 000 нових онлайн-клієнтів в цьому фінансовому році при середніх витратах на залучення 24 долари і середньою прибутковістю в 15 доларів.

Маркетингові дослідження – важлива складова роботи кожного фахівця-маркетолога.

BCG matrix або матриця Бостонської консалтингової групи – один з поширених інструментів стратегічного аналізу, який допомагає оптимізувати асортиментний портфель компанії. У цій матриці бачимо чотири типи продуктів (або господарських підрозділів):

- *stars* (зірки) характеризуються великою часткою ринку (large market share) і високим зростанням обсягу продажів (high growth);
- *cash cows* (дійні корови) характеризуються великою часткою ринку і низьким темпом зростання обсягів продажів (low growth);
- *dogs* (собаки) характеризуються маленькою часткою ринку (small market share) і низьким темпом зростання обсягів продажів;
- *question marks* (знаки питання) характеризуються маленькою часткою ринку і високим зростанням обсягів продажів.

SWOT-аналіз також допомагає здійснювати стратегічне планування. Для цього необхідно виявити фактори внутрішнього і зовнішнього середовища вашої компанії і розділити їх на 4 складових:

- *strength* (сильні сторони) – фактори внутрішнього середовища, які роблять позитивний вплив, наприклад: *market experience* (досвід на ринку), *strong leadership* (впевнене лідерство на ринку), *good reputation among customers* (хороший імідж серед споживачів);
- *weaknesses* (слабкі сторони) – фактори внутрішнього середовища, що роблять негативний вплив, наприклад: *a weak brand name* (слабо розвинений бренд), *lack of access to key distribution channels* (слабкий доступ до ключових каналів розподілу), *project is very complex* (проект дуже складний);
- *opportunities* (можливості) – фактори зовнішнього середовища, що роблять позитивний вплив, наприклад: *an unfulfilled customer need* (незадоволена купівельна потреба), *loosening of regulations* (послаблення адміністративних норм / вимог), *removal of international trade barriers* (усунення бар'єрів на шляху до міжнародного ринку);

- *threats* (загрози) – фактори зовнішнього середовища, що роблять негативний вплив, наприклад: *new regulations* (нові адміністративні заходи регулювання), *increasing international trade barriers* (зростаючі бар'єри в міжнародній торгівлі), *competitors have a similar product* (у конкурентів схожий продукт).

STEP / PEST – аналіз – ще один маркетинговий інструмент, який полягає в аналізі чинників зовнішнього середовища:

- *political* (політичні): *tax policy* (податкова політика), *employment laws* (трудове законодавство), *political stability* (політична стабільність) і т. п. ;
- *economic* (економічні): *economic growth* (економічний розвиток), *exchange rates* (курси обміну валют), *inflation rate* (індекс інфляції);
- *social* (соціальні): *population growth rate* (темп зростання населення), *age distribution* (розподіл населення за віком), *law changes affecting social factors* (зміни в законодавстві, що впливають на соціальні фактори);
- *technological* (технологічні): *research funding* (фінансування досліджень), *intellectual property issues* (питання інтелектуальної власності), *innovation potential* (потенціал інновацій).

Крім перерахованих вище в маркетингу використовуються наступні види досліджень:

- *package test* – тестування упаковки, перевіряє, як цільова аудиторія (*target group*) реагує на нову упаковку продукту;
- *taste test* – тестування смаку, перевіряє, як цільова аудиторія реагує на новий смак продукту;
- *home test* – домашній тест, дає можливість споживачам спробувати новий продукт вдома, в реальних життєвих умовах;
- *telephone survey* – опитування по телефону;
- *mail survey* – опитування по електронній пошті, споживачеві відправляється анкета, він заповнює її і відправляє назад;

- *online survey* – опитування на сайті в Інтернеті;
- *mystery shopping* – таємний покупець, перевіряє якість обслуговування клієнтів;
- *omnibus surveys* – багатоцільове дослідження, зазвичай проводиться відразу для декількох компаній, продукти яких оцінюються за кількома критеріями.

Продукт – головна категорія маркетингу, це товар або послуга, що задовольняють потребу покупців. У будь-якого продукту є 4 стадії життєвого циклу: *launch / introduction* (вихід на ринок), *growth* (зростання), *maturity* (зрілість), *decline* (занепад).

У маркетингу використовуються англійські наступні терміни для опису товарів:

- *convenience goods / fast moving consumer goods (FMCG)* – товари з високою оборотністю і низькою ціною: сіль, мило;
- *white goods* – кухонна побутова техніка: холодильник, тостер;
- *brown goods* – вся решта техніка: телевізор, пылесос;
- *perishable goods / perishables* – швидкопсувні товари: яйця, сире м'ясо;
- *durable goods / durables / hard goods* – товари тривалого користування: машини, техніка (в тому числі *brown* і *white goods*);
- *nondurable goods / soft goods* – товари нетривалого користування: продукти (*perishable goods*), чорнило для принтера.

Продукт виробляється для того, щоб продавати його покупцеві, тому пропонуємо вам дізнатися, як називаються канали збуту продукції на англійській мові:

- *wholesalers* – оптові продавці, оптовики;
- *sales representatives* – торгові агенти, фахівці з продажу;
- *retail stores* – роздрібні магазини;
- *websites* – сайти;

- *telephone sales* – продажі по телефону;
- *catalogues* – каталоги;
- *mail orders* – замовлення поштою.

У маркетингу багато виразів, пов'язаних з брендами, ми наведемо найбільш часто вживані з них (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Вирази, пов'язані з брендами

Слово/Словосполучення	Переклад
a brand image	престиж, образ і репутація торгової марки
a brand manager	бренд-менеджер
a brand platform	платформа бренду (опис властивостей бренду)
a brand promise	обіцянку бренду (відповідність споживчих властивостей очікуванням покупців)
brand essence	сутність бренду (короткий концепт, який визначає бренд)
сутність бренду (короткий концепт, який визначає бренд)	концепція розвитку бренду
co-branding	партнерство двох брендів
a brand leader	бренд, який найкраще продається на конкретному ринку
a flagship brand	провідний бренд
a premium brand	преміум-бренд
an economy brand	бренд, товари якого продаються за низькими цінами
an own brand / an own-label brand / a private label brand	власна торгова марка
a generic brand	небрендовий продукт
building brand awareness	збільшення / підвищення популярності /

Слово/Словосполучення	Переклад
	впізнаваності бренду
building brand consideration	збільшення числа споживачів, які купують товари даного бренду
building brand loyalty / increasing brand retention	розвиток лояльності до конкретного бренду
building brand preference	збільшення кількості споживачів, що віддають перевагу конкретну торгову марку
maintaining brand equity	підтримка цінності і значущості бренду
using brand leverage	використання підйомної сили бренду (для виведення на ринок нового продукту)

2.2.4. Особливості підготовки студентами англомовних мультимедійних презентацій з екології

Знання іноземних мов для студента-еколога є необхідним фактором, оскільки зараз існує зростаюча потреба у полікультурному спілкуванні з метою поширення міжнародних зв'язків і співробітництва у галузі охорони довкілля.

Важливим джерелом екологічної інформації є спеціальні тексти наукового, науково-популярного або публіцистичного напрямку. Студенти здійснюють їх добір, враховуючи наступні критерії:

– По-перше, тексти для презентацій мають бути проблемними, інформаційно насиченими і стимулювати інтерес студентів до екологічної теми. Інформативність тексту, за словами Ю.І.Пасова, є однією з ефективних умов його змістового сприйняття. Чим цікавішим є текст, чим більше значущої інформації він містить, тим більший відгук він отримає у душі читача [35]. Оскільки робота над текстом передбачає не тільки його читання і переклад, а й обговорення, то дуже важливо, щоб його зміст ніс мотиваційно-спонукаючий характер і стимулював розумову діяльність

студентів, викликав в них емоційну реакцію та бажання висловлювати власні думки.

– По-друге, не менш ефективним для засвоєння матеріалу є коефіцієнт його новизни, оскільки часто новизна асоціюється з тим, що є цікавим. Новий матеріал може не тільки викликати жваву дискусію серед студентів, але й на довгий час залишатися в їх пам'яті.

– По-третє, тексти повинні містити корисну інформацію, яка б поширювала загальний світогляд студентів і могла б бути застосована ними у реальному житті, в тому числі й для їх майбутнього професійного росту або поглиблення знань з фаху.

– По-четверте, бажано, щоб студенти, опрацьовуючи текст, знайомилися з термінологічною лексикою. Терміни, за словами Семенчука Ю. О., вивчаються не заради термінів, «вони є не стільки метою, скільки засобом для успішної мовленнєвої діяльності студентів» [42, 32].

Оволодіння і вільне оперування спеціальною лексикою, на якій базується професійне спілкування, може допомогти студентам активно включитися в обговорення професійних тем або полегшити читання і розуміння фахових текстів, а також свідчать про рівень набутого ними професіоналізму. Як вважає Кусько К.Ф., «текст за фахом – це передовсім засіб становлення та розвитку професійної, точніше мовно-професійної, майстерності» [42, 25].

– По-п'яте, відібраний матеріал повинен мати виховний характер, тобто стимулювати етичне ставлення студентів до природних об'єктів, викликати в них співпереживання або поглиблювати відчуття їх відповідальності за власні вчинки.

Практика показує, що важко знайти матеріали, які задовольняли б усім вищезгаданим вимогам. Проте статті, що друкуються в журналах «National Geographic», «The Environment», «Naturopa», які містять багато нових фактів вже минулих подій і знайомлять студентів з глобальними чи локальними

екологічними проблемами та науковими дослідженнями, проведеними спеціалістами з Канади, США, Європи, або тексти, взяті з англійських фахових підручників, які насичені термінологією, у сукупності з аудіо- і відеоматеріалами можуть бути успішно використані на заняттях з англійської мови.

Проте, зосереджувати увагу на роботі із лише спеціальними текстами не є доцільним. Для забезпечення позитивного психо-емоційного настрою можна звернутися до уривків оригінальних літературних творів або творів образотворчого мистецтва [26, 31], які дають змогу поширити комунікативну компетенцію студентів. На основі подібних текстів можна підготувати презентацію нової екологічно чистої продукції або технології. Такі види роботи є ефективними в плані формування екологічної свідомості у студентів.

Відомо, що одним з природних способів вільного спілкування є дискусія. Її головною ознакою є наявність предмета обговорення [10, 15].

Якщо на I етапі навчання на заняттях з англійської мови передбачається обговорення таких загальних тем, як *Global Warming, Water, Soil, and Air Pollution, Chernobyl Disaster and Its Consequences* та ін., то на II етапі коло тем, що пропонуються, розширюється (наприклад, *Alternative Sources of Energy, Biodiversity Conservation, World Hunger and Wars, Water and Wastewater Treatment*), а разом з цим ускладнюється й термінологія, що має бути вивчена і застосована студентами. На основі зазначених загальних тем моделюється тема для дискусії, наприклад, *Is Nuclear Energy Safe? Або Should People Stop Conducting Experiments on Animals?* Дискусія стає можливою у тому разі, якщо обрана тема є цікавою, проблемною, іноді суперечливою або незвичайною. Проте Гапонова С.В. на перший план висуває критерій цікавості: «Цікавий не обов'язково означає спірний, а дискусія – це не тільки суперечка. В реальній комунікації, як правило, ми обговорюємо звичні, цікаві для нас речі і тільки деякі з них є дійсно спірними» [10, 3].

Не можна залишити поза увагою той факт, що студенти, особливо старших курсів, мають досить високу потребу у самовираженні, чому сприяє підготовка мультимедійних проект-презентацій, які вимагають дотримання певних правил, а саме: чіткої структури, послідовності викладення, обґрунтованості тощо. Такі теми для презентації, як «*A zoo has no useful purpose*» або «*People are living longer now, aren't they?*», змушують студентів замислитися над суттю екологічних проблем, обрати свою позицію і захистити її, запевняючи інших у власній правоті.

Для підготовки презентації доцільно послуговуватися словником специфічних для екологів термінів (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Active Vocabulary

Слово/ словосполучення	Переклад
annihilation	повне знищення
coercive	Примусовий
density	щільність, густота, концентрація, компактність, інтенсивність
deplete	виснажувати, вичерпувати (запас), спустошувати
deterioration	погіршення, псування, ушкодження, зношування
devote	присвячувати, віддавати (ся) повністю, відводити
disrupt	розривати, руйнувати
drought	посушливість, сухість (клімату)
eradicate	виривати з коренем, знищувати, викорінювати
extinction	вимирання (племені, виду тварини), припинення (роду)
facilitate	полегшувати, допомагати, сприяти
fertility	фертильність, народжуваність (у демографії)
fiber	волокно, фібра, нитка
havoc	спустошення, розорення, руйнування
impact	вплив, наслідки
income	дохід, доходи; надходження, прибуток
infanticide	Дітовбивство
insight	проникливість, здатність проникнення в сутність
interact	взаємодіяти, впливати, впливати один на одного
leach	вилуговувати, висолоджувати
maturity	зрілість, повний розвиток

Слово/ словосполучення	Переклад
melt	Танути
pack	паковий лід, пак
particle	частинка, нескінченно мала частинка речовини
poverty	бідність, убогість
prediction	пророкування, прогноз, пророцтво
replenish	знову наповнювати або поповнювати
respond	Реагувати
sewage	нечистоти, стічні води
shrink	стискатися, зіщулюватися, зменшувати, скорочувати, стискати
skew	Перекошувати
spur	спонукувати, підбурювати (часто spur on)
strain	перевищувати, виходити за межі, зловживати
susceptible (to)	чутливий, уразливий
sustain	підтримувати, захищати, задовольнити
transition	Перехід
trigger	ініціювати, викликати (що-н.), дати початок (чому-н.)
wreak	наносити шкоду

2.2.5. Особливості підготовки студентами англомовних мультимедійних презентацій з інформаційних технологій

Під час створення мультимедійного проекту-презентації у сфері інформаційних технологій слід звернути увагу на конструкції з Passive Voice:

- It is manufactured in – Це зроблено в
- It is equipped with – Воно обладнане (чимось)
- It is made / written in – Це зроблено / написано в

Modal Verbs:

- Should – порада – You should download – Тобі слід встановити
- Can – можливість – Can I call you back tomorrow at 11 a.m.? – Я можу перетелефонувати вам завтра об 11?; Can we level with them and ask for more time? – Ми можемо бути з ними чесними і попросити більше часу?

- Could – ввічливе прохання – Could you say that again? – Не могли б ви повторити?

Imperative (наказ):

- Don't attempt to (do something)! – Навіть не намагайся (щось зробити)!

Questions:

- I suppose we should get down to business. = Shall we get started? – Думаю, ми можемо переходити до справи. = Почнімо?
- What can he bring to the table? – Що він може запропонувати?
- Why don't you try using ... / run some tests to check ...? – Чому б тобі не спробувати використовувати / протестувати, щоб ...?

Тепер розглянемо кілька поширених висловів з ділової англійської для ІТ:

- We need to brush up on our agenda – Потрібно перевірити, що у нас на порядку денному
- We need to have our manager sign off on it – Нам потрібно, щоб менеджер це дозволив
- We have to start from scratch on this project – Ми повинні почати роботу над цим проектом з нуля / почати все з самого початку
- If you don't mind – Якщо ви не проти
- On / behind / ahead of schedule ['ʃɛdju:l] – За графіком / відставати / випереджати графік
- I guess we have covered everything – Думаю, ми все обговорили

Англійська лексика для ІТ:

- Prevail – домінувати, бути частим
- Arise – виникати, з'являтися e.g. a problem has arisen – виникла проблема
- Substantial – міцний, щільний
- Associate – об'єднувати
- Reduce – зменшувати

- Available – доступний
- Implement – впроваджувати, починати щось використовувати
- Efficiency [ɪ'fɪʃnsi] – ККД
- Determine – визначати, вимірювати, обчислювати
- Rapid – швидкий
- Occur – траплятися, відбуватися
- Considerable – значний, великий, важливий
- Oversee – спостерігати, випадково помітити
- Reduce – зменшувати
- Demand – вимагати
- Maintain – підтримувати (в хорошому стані)
- Sophisticated [sə'fɪstɪkətɪd] – складний
- Simultaneously [ˌsɪml'teɪniəsli] – одночасно
- Respond – відповідь
- Sufficient [sə'fɪʃnt] – достатній

Англійська для програмістів: idioms

- bells and whistles – привабливі, але найчастіше непотрібні налаштування
- all-singing, all-dancing – остання версія з найновішими налаштуваннями
- cutting edge – новітній, на піку актуальності, прогресивний
- get your wires crossed – не розуміти одне одного
- hold the wire – не класти слухавку, залишитися на зв'язку
- on the leading edge – використовувати новітні технології, які зараз доступні
- a silver surfer – користувач інтернету похилого віку

2.2.6. Особливості підготовки студентами англомовних мультимедійних презентацій з педагогіки вищої школи

Під час підготовки мультимедійних проєктів-презентацій слід послуговуватися педагогічними термінами на понятійному рівні. Н.Д.Костенко у своїй праці пропонує таке розділення педагогічних термінів за їх лексико-семантичними характеристиками:

1) Учасник навчального процесу (Learning Process Participant):

- терміни, що позначають персонал, який відповідає за саме навчання (auxiliary teaching staff – допоміжний викладацький склад, assistant professor – помічник професора);
- терміни на позначення педагогічних посад у вищих навчальних закладах (lecturer – лектор, senior lecturer – старший лектор);
- терміни на позначення студентів, які навчаються у вищих навчальних закладах (arts student – студент курсу Мистецтв; graduate (student) - випускник);
- терміни на позначення персоналу, що опосередковано бере участь у викладацькому процесі (chancellor (president) – ректор, vice-chancellor (vice-president) – проректор); - Люди, які працюють в адміністрації (секретарі – secretaries, бухгалтерія – bookkeeping).

2) Освітні інституції (Educational Establishment): four year college – чотирирічний коледж, technical college – технічний коледж.

3) Методи навчання та викладання (Methods of Teaching and Learning): story – розповідь, lab method – лабораторний метод, book-and-slide presentation – книжково-слайдовий метод (презентація).

4) Терміни на позначення навчальних дисциплін (Disciplines):

- шкільні (college-preparatory subjects – предмети, за якими готуються до вищого закладу освіти);

– університетські (social and behavioral sciences – суспільні та біхевіористські науки).

5) Оцінювання результатів навчання (Assessment): outcome-based assessment – оцінювання, що базується на кінцевих результатах навчання.

6) Документи про освіту (Certificates, diplomas, laws): International Baccalaureate (IB) Certificate – Сертифікат про отримання міжнародного бакалаврату.

7) Організація навчального процесу (Educational process organisation): learning by doing – навчання через виконання, problem-based instruction – проблемне навчання [36, 47– 51].

Структурні особливості педагогічної термінології за своєю будовою поділяються на:

1. Прості, які складаються з одного слова: program – програма, grant – грант, course – курс. Прості терміни неоднорідні за кількістю словоутвірних компонентів. На цій підставі однокомпонентні терміни поділяють на групи:

а) до структури терміна входить лише одна основа: student – студент, teach – вчити, study – навчатися;

б) структуру терміна складає основа та один чи більше афіксів: examination – оцінювання, scholarship – стипендія, classmate – однокласник.

2. Складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс: brainwashing – контроль розуму, zero-tasking – лінощі.

3. Терміни-словосполучення, які складаються з декількох компонентів: interdisciplinaty teaming – міждисциплінарна підготовка, mind mapping – графічна схема зв'язків [36, 164].

Складні педагогічні терміни англійської мови та способи їх перекладу наведені в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Складні педагогічні терміни англійської мови та способи їх перекладу

№	Термін	Переклад	Трансформація
---	--------	----------	---------------

№	Термін	Переклад	Трансформація
1	achievement-based	той, що засновується на досягненнях	Описовий переклад
2	activity-based	той, що засновується на діяльності	Описовий переклад
3	all-nighter	нічне навчання	Переклад неметафоричним словом
4	audiolingual	аудіолінгвальний	Адаптивне транскодування
5	audiovisual	аудіовізуальний	Адаптивне транскодування
6	B. A.	Бакалавр в галузі гуманітарних наук	Переклад відповідною повною формою слова або словосполученням
7	babydult	доросла людина, яка захоплюється тим, що подобається молоді	Переклад неметафоричним словом
8	benchmarks	критерій оцінювання	Зміна числа
9	bibliophile	книголюб	Переклад метафоричним словом
10	blackboard	дошка	Пошук словникових відповідників
11	boarding-school	пансіон	Вилучення
12	brainpower	наукові кадри	Зміна числа
13	brainwashing	контроль розуму	Переклад неметафоричним словом
14	bread-study	заняття для оволодіння фахом	Переклад неметафоричним словом
15	bullycide	самогубство дитини через залякування	Описовий переклад
16	bullyproofing	заходи, спрямовані на викорінення хуліганства в школах	Зміна числа
17	call-board	дошка оголошень	Пошук словникових відповідників
18	car-schooling	навчання на колесах	Переклад метафоричним словом
19	chalkface	учителювання	Переклад неметафоричним словом
20	classmate	однокласник	Калькування
21	classteacher	класний керівник	Конкретизація
22	copy-book	зошит	Пошук словникових відповідників

№	Термін	Переклад	Трансформація
23	cybereducation	навчання через мережу інтернет	Додавання
24	datahead	студент-всезнайка	Переклад метафоричним словом
25	diploma-winner	дипломант	Переклад неметафоричним словом
26	e-book	електронна книга	Переклад відповідною повною формою слова або словосполученням
27	e-learning	електронне навчання	Переклад відповідною повною формою слова або словосполученням
28	e-Science	віртуальна наука	Переклад відповідною повною формою слова або словосполученням
29	g-learning	навчання, що базується на іграх	Переклад відповідною повною формою слова або словосполученням
30	handbook	підручник	Вилучення
31	homework	домашнє завдання	Калькування
32	kidfluence	вплив дітей	Переклад неметафоричним словом
33	matriculability	готовність до складання вступних іспитів до ВНЗ	Додавання
34	microteaching	метод навчання вчителів, що використовує малі групи студентів і малі частини навчального матеріалу	Описовий переклад
35	need-gapping	часткова фінансова підтримка студентів	Додавання
36	nightline	студентська служба підтримки студентів	Додавання
37	one-to-one	комп'ютер для кожного студента	Описовий переклад
38	Oxbridge	Оксбридж	Транскрибування
39	paperwork	перевірка письмових робіт	Конкретизація
40	parentsplaining	пояснювальна бесіда, поблажливе тлумачення деталей виховного	Переклад неметафоричним словом

№	Термін	Переклад	Трансформація
		процесу людям, які не мають дітей	
41	redshirting	утримання дитини від дитячого садку протягом року для кращого її розвитку	Переклад неметафоричним словом
42	school-based	шкільний	Вилучення
43	school-to-work	"школа для роботи" (навчальний план підготовки робочої сили)	Переклад метафоричним словом
44	schoolleaver	випускник	Вилучення
45	self-teacher	самовчитель	Калькування
46	teach-in	диспут в університеті щодо злободенних питань	Описовий переклад
47	vice-chairman	заступник голови	Генералізація
48	videolibrary	відеобібліотека	Калькування
49	well-rounded	усебічно освічений	Конкретизація
50	whiteboard	дошка	Генералізація
51	work-book	збірник вправ	Додавання
52	xerocopy	ксерокопія	Адаптивне транскодування
53	zero-tasking	лінощі	Зміна числа

2.2.7. Особливості підготовки студентами англомовних мультимедійних презентацій з освітнього менеджменту

При підготовці мультимедійних проєктів-презентацій з освітнього менеджменту, крім термінології, зазначеної вище у п.2.2.5, можна використовувати терміни, пов'язані з менеджментом.

Для початку розберемо вислови про Product Management (табл. 2.5):

Таблиця 2.5

Вислови про Product Management

Вислів	Переклад
Commit	починати справу
Involve	включати, містити
Determine [di'tə:mɪn] a purpose	встановлювати мету
Product launch	випуск нової продукції на ринок

Expand	розширюватися
Share	частка, частина
Forecast	передбачати
Delay	затримка, відстрочка
Competitive	конкурентний

Основна англійська лексика для менеджерів наведена в табл. 2.6:

Таблиця 2.6

Основна англійська лексика для менеджерів

Слова / словосполучення / транскрипція	Переклад
Authorize ['ɔ:θəraɪz]	дозволяти
Facilitate [fə'sɪlɪteɪt] a procedure [prə'si:dʒə]	спрощувати / прискорювати процедуру
Processing ['prəʊsesɪŋ] complexity	технологічна складність. Наприклад, Processing will take up three weeks
На обробку піде 3 тижні	
Negotiate with smb for /about/ smth [nɪ'gəʊʃɪeɪt]	вести перемовини, обговорювати умови
Merchandise ['mɜ:tʃəndaɪs]	товари / сприяти продажу якогось товару
Turnover	товарообіг, перестановка / заміна персоналу
Implement an obligation	виконати зобов'язання
Schedule ['skedʒu:l] (AmE) / ['ʃɛdju:l] (BrE)	розклад, календарний план
Profitability	рентабельність

Розберемо кілька дієвих фраз, щоб уникати corporate jargon або doublespeak, які тільки ускладнюють сказане, наприклад, get all your ducks in a row замість organize – привести свої справи до ладу, організувати робочі матеріали. Усі ці поняття відносяться до приховування реального значення сказаного (табл. 2.7).

Таблиця 2.7

Англійські фрази з менеджменту

Фраза	Переклад
Improve performance / revenue / production by XX% through [θru:] [some task / actions]	поліпшити показники / прибуток / продуктивність на XX% за допомогою якихось дій
exceed standards	перевершити стандарти
visual aids	наочні посібники
meet deadlines	виконувати роботу вчасно
conceive of new approaches	вигадувати нові підходи
maintains a polite demeanor [ˌdiːmiːnə] / work situation	ввічливо поводитися / підтримувати робочу ситуацію
seek new approaches	шукати нові підходи
put ideas / plans into action	здійснювати ідеї / плани
establish an effective system / introduce a plan	встановити ефективну систему / впровадити план
plan promptly / in advance	планувати швидко / заздалегідь

2.3. Результати застосування мультимедійних проект-презентацій для самостійної роботи студентів з дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням»

До початку формуального експерименту з метою визначення рівня володіння іноземною мовою студентів з урахуванням їх умінь використовувати мультимедійні технології було проведено діагностичний контроль знань студентів у вигляді тестових завдань, усного та письмового опитування.

За результатами перевірки виконаних завдань визначено рівні володіння іноземною мовою студентів до початку формуального експерименту і після.

в таблицю 2.8.

Таблиця 2.8

**Рівні володіння іноземною мовою студентів
(до початку формуального експерименту)**

Рівень			Експериментальна група	
	к-ть	у %	к-ть	у %
Базовий	8	50	8	50
Достатній	7	44	5	40
Просунутий	1	6	3	10
Σ	16	100	16	100

За даними таблиці 2.8, наприклад, просунутий рівень володіння іноземною мовою мало лише 6% студентів, достатній рівень – 44% студентів, а на базовому рівні володіли іноземною мовою 50% студентів. Після педагогічного експерименту просунутий рівень володіння іноземною мовою мали 10% студентів, достатній рівень – 40% студентів, а на базовому рівні володіли іноземною мовою 50% студентів. Для реалізації вищезазначених дидактичних умов навчання іноземною мовою була прочитана лекція «Рекомендації для підготовки англійської мультимедійної презентації з дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням».

Метою лекції було ознайомити студентів з особливостями створення та вимогами щодо оформлення навчальних мультимедійних презентацій, а також критеріями їх оцінювання. У лекції розглядалися питання, пов'язані з розробкою, призначенням та класифікацією мультимедійних презентацій як навчальних засобів; запропоновано прийоми і завдання з використання презентацій у процесі навчання іноземною мовою студентів різного фаху.

Студентам були запропоновані наступні питання для обговорення зі студентами: Do you ever have to listen to business presentations? Do you ever have to make business or other presentations? What kinds of problems do you face when you have to make a presentation? How do you prepare for it? What makes the difference between a good presentation and a bad one? What are the most important things in a good presentation?

Також запропоновано студентам завдання, що привертало увагу студентів до таких складових успішної презентації: чітка вимова (distinct articulation), час виступу (duration), вдалі візуальні засоби (relevant visual

aids), мова жестів (body language), структура доповіді (logical organization), знання теми (subject competence) і лексики (topical vocabulary); які студенти повинні були розставити в порядку пріоритетності та проаналізувати.

Пояснення студентам правил оформлення і створення мультимедійної презентації, особливостей вибору теми, а також підготовки виступу є передумовою успішної й ефективної презентації. Для правильного виконання й оформлення студентської мультимедійної презентації в лекції подано вимоги та зразок оформлення даного мультимедійного продукту (Додаток А).

Для прикладу оформлення були запропоновані для перегляду декілька зразків мультимедійної презентації.

Після ознайомлення з вимогами, особливостями оформлення і представлення мультимедійних презентацій учасники створили власні презентації.

Далі студенти ознайомилися з підготовленими презентаціями різними групами та обговорювали особливості їх підготовки.

Представлені проекти були цікаві, інформативні та творчі. Мультимедійні презентації були виконані за всіма вимогами, що висувалися до їх оформлення. Найскладнішим виявилось для студентів знайти інформацію щодо ефективності новітніх технологій. У такому випадку дозволялося студентам використовувати власні припущення.

Використання відеоматеріалу у процесі доповідей було доречним, пожвавлювало виступ і привертало увагу студентів до особливостей впровадження інновацій в різні сфери науки і техніки.

Виконання такого виду завдання дало змогу не лише розвивати в майбутніх фахівців дослідницькі вміння, використовувати іноземну мову як інструмент для навчально-дослідної роботи, утілити міждисциплінарний підхід, а й розширити їх знання з гірничої справи, маркетингу, екології, інформаційних технологій, педагогіки вищої освіти та освітнього

менеджменту для подальшого використання в майбутній професійній діяльності.

Хоча виконання даного завдання виявилось для студентів непростим та потребувало багато часу і кропіткої роботи, однак, студенти залишилися задоволеними власними проектами, дізналися багато корисної інформації для майбутньої професійної діяльності, розширили словниковий запас діловою лексикою й професійними термінами, і змогли залучити знання і вміння, отримані з інших дисциплін.

Для дослідження вражень студентів від проведеної роботи було здійснено анкетування щодо такої форми самостійної роботи у вивченні англійської мови професійного спрямування як підготовка агнломовних мультимедійних презентацій (Додаток Б).

Для оцінювання мультимедійної презентації запропоновано наступні критерії оцінювання:

- постановка проблеми та розкриття теми;
- оформлення презентації;
- цілеспрямованість та цільність презентації;
- виступ доповідача (мова й мовлення студента, жвавість виступу, виклик інтересу та питань у слухачів тощо).

Визначені критерії дали змогу об'єктивно оцінити рівень сформованості вмінь та навичок створення та представлення презентації іноземною мовою студентами різних спеціальностей. Наприклад, якщо за рейтингом підготовка доповіді у вигляді мультимедійної презентації складала 20 балів, то розкриття теми і послідовність викладу матеріалу, оформлення презентації, аудіо-візуальний супровід і представлення матеріалу оцінено в 5 балів за кожним критерієм (табл. 2.9).

Таблиця 2.9

**Експертне оцінювання мультимедійних проект-презентацій
з теми «Інновації в різних сферах науки і техніки»**

Професійна галузь	Бали				Загальна кількість балів
	розкриття теми і послідовність викладу матеріалу	оформлення презентації	аудіо-візуальний супровід	представлення матеріалу	
<i>гірничча справа</i>	5	4	3	3	16
<i>маркетинг</i>	5	5	4	4	18
<i>екологія</i>	5	5	4	5	19
<i>ІТ-технології</i>	5	5	5	5	20
<i>педагогіка вищої школи</i>	5	5	5	5	20
<i>освітній менеджмент</i>	5	5	4	4	18

Оцінювання показало, що найбільш успішними виявилися мультимедійні проекти-презентації з інформаційних технологій і педагогіки вищої школи. Недоліки із аудіо-візуальним супроводом помітили при представленні презентацій з маркетингу, екології і освітнього менеджменту. Найменш підготовленими виявилися презентації з гірничої справи.

Контрольний експеримент полягав у аналізі результатів формувального експерименту, визначенні підсумкових рівнів володіння іноземною мовою у студентів вищезгаданих груп, перевірці ефективності дидактичних умов навчання іноземної мови майбутніх економістів засобами мультимедійних технологій.

Порівняльний аналіз рівнів володіння іноземною мовою студентів вищезгаданих груп було проведено до і після формувального експерименту, отримані результати було перевірено методами математичної статистики. Тому після проведення експериментальної роботи зі студентами щодо підвищення рівня володіння іноземною мовою засобами мультимедійних

технологій було проведено повторне діагностування рівнів володіння іноземною мовою студентів вищезгаданих спеціальностей (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

**Рівні володіння іноземною мовою студентів
(після формувального експерименту)**

Рівень	До презентації		Після презентації	
	к-ть	у %	к-ть	у %
Базовий	7	44	2	13
Достатній	6	40	10	63
Просунутий	3	16	4	24
Σ	16	100	16	100

Як видно з таблиці 2.10 таку різницю результатів пов'язуємо з тим, що використання студентами мультимедійної технології в навчальному процесі, дало змогу підвищити рівень володіння іноземною мовою студентів, і, отже, значно скоротити кількість студентів, що володіють іноземною мовою на базовому рівні. Підвищення рівня володіння іноземною мовою студентів з базового рівня до достатнього рівня зумовлено активним, послідовним та логічним використанням мультимедійних засобів і продуктів. Просунутий рівень володіння іноземною мовою мали 16% студентів до підготовки презентацій, після підготовки презентацій – 24% студентів. Такий результат отримано завдяки комплексній реалізації визначених нами дидактичних умов, а саме: шляхом використання ресурсів мережі Інтернет для читання й аналізу суспільно-економічних джерел, створення мультимедійних проект-презентацій. Тому все це дозволило розширити знання, удосконалити вміння і навички з іноземної мови майбутніх фахівців і, як результат, підвищити їх рівень професійного володіння іноземною мовою.

Отже, підготовка та використання мультимедійної презентації на практичних заняттях з іноземної мови та під час позааудиторної самостійної роботи студентів сприяла розвитку навичок говоріння, аудіювання і читання. Такий підхід до навчання іноземної мови в закладі вищої освіти є необхідним

в умовах скорочення аудиторних годин і збільшення навантаження на позааудиторну самостійну роботу студентів.

Створення мультимедійних проект-презентацій дозволило реалізувати міждисциплінарний підхід у процесі навчання фахової іноземної мови студентів, що сприяло систематизації процесу навчання іноземної мови, підвищило рівень засвоєння знань з інших дисциплін; сприяло розвитку іноземного монологічного та діалогічного мовлення, навичок читання, аудіювання, говоріння і письма іноземною мовою та формуванню іншомовної професійної комунікативної компетенції.

Висновки до розділу 2

Отже, ефективна організація самостійної роботи майбутніх фахівців вимагає використання сучасних методів та технологій, що забезпечуватимуть реалізацію сучасних підходів і принципів навчання і які студенти спочатку використовуватимуть під керівництвом викладача, а потім зможуть застосовувати самостійно, стаючи дедалі більш автономними.

Запропонована методика організації самостійної роботи студентів під час вивчення дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» засобами новітніх інформаційних технологій у формі підготовки проекту-презентації з обраної теми фахових дисциплін показала свою ефективність.

Підготовка невеликими групами студентів проектів-презентацій сприяла поглибленню знань студентами з іноземної мови професійного спрямування. Підготовка проектів-презентацій допомогла у розвитку пошукових вмінь професійних інновацій та виявленні здатності до командної роботи, що буде допомогати у майбутній професії. Застосування новітніх інформаційних технологій удосконалило навички студентів презентувати свої знання і вміння.

Отже, упровадження мультимедійних навчальних технологій підвищує ефективність набуття студентами нових знань, привчає студентів до самостійного отримання інформації, розвиває творчу активність, а при групових презентаціях також навички колективно злагоджених дій.

Викладач отримує додаткову можливість розвивати й підтримувати мотивацію студентів до вивчення іноземної мови, формувати інноваційну особистість студента, розвивати вміння студентів конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, ставити перед собою завдання та поетапно їх вирішувати. Таким чином, мультимедійні навчальні технології є багатofункціональним засобом навчання, які сприяють ефективності

вивчення іноземної мови, мотивують студентів до подальшого вивчення мови, роблять цей процес цікавим та ефективним.

ВИСНОВКИ

Підсумовуючи дослідження, можна зробити наступні висновки:

Самостійна робота є невід'ємною частиною курсу «Іноземна мова за професійним спрямуванням».

Специфіка викладання іноземної мови за професійним спрямуванням на старших курсах така, що студенти вже мають певну базу знань з профільюючих дисциплін, тому на заняттях з англійської мови відбувається процес закріплення, поглиблення й обміну цими знаннями.

В компетенцію викладача англійської мови входить не лише правильна організація аудиторної діяльності студентів і розвиток їх комунікативної компетенції, а й знаходження різних шляхів стимуляції їх позааудиторної активності.

Програма навчання іноземної мови тісно поєднана або навіть безпосередньо базується на програмі навчання певної (немовної) дисципліни, так що послідовність засвоєння мовного/мовленнєвого контенту слідує потребам послідовного засвоєння контенту немовної дисципліни. У фокусі уваги студентів (а, частково, і викладача) знаходиться засвоєння екстралінгвістичної інформації певної (немовної) дисципліни через посередництво іноземної мови. Розвиток суто мовленнєвих навичок та умінь здійснюється у цьому процесі попутно, як побічний продукт процесу в цілому. Таким чином, навчання через зміст усуває існуючий у більшості спеціалізованих навчальних закладах розрив між навчанням мови та навчанням спеціальних (наприклад, фахових) дисциплін, заради спілкування в сфері яких мова власне і вивчається.

Заняття з іноземної мови через зміст фахових дисциплін мають дві мети: одна пов'язана з вивченням певної теми, а інша має відношення до вивчення іноземної мови, окреслений підхід інколи називається навчанням з подвійним фокусом (bilingual education, dual-focus education).

У сучасній практиці викладання іноземних мов використовують мультимедійні презентації як інструмент автономного вивчення студентом окремого питання з іноземної мови та для демонстрації навчального продукту – результату досягнень студентів у процесі оволодіння іноземною мовою. При цьому студенти, зазвичай, користуються програмою Microsoft Office PowerPoint як найпоширенішою та зручною для пересічного користувача Microsoft Word. Презентація інформації за допомогою програми PowerPoint дозволяє охопити всі види мовленнєвої діяльності студентів (писання, читання, говоріння, аудіювання). При використанні презентації в PowerPoint студенти бачать пройдений матеріал у цілісній структурній формі.

Занурення студентів у роботу над презентацією, самостійне відтворення спроектованого ними процесу іншомовної комунікації та бачення власних реальних результатів сприяє зростанню мотивації до вивчення іноземної мови. У процесі роботи над презентацією студенти здійснюють пошук додаткових даних, роблять порівняльний аналіз явищ і процесів. Слід зазначити, що для створення презентацій додаткова інформація має обов'язково бути отримана в процесі самостійної роботи студентів з різноманітними джерелами. При групових презентаціях студенти навчаються працювати в групі, допомагати та підтримувати один одного, відшукувати інформацію з різних джерел, оформлювати матеріал та представляти його, порівнювати власний рівень володіння мовою та оцінювати свою роботу на фоні інших, бачити досягнення, застосовувати набуті знання на практиці. Крім того, студенти навчаються відокремлювати головне від другорядного, поділяти текст на частини за змістом, встановлювати між ними логічний зв'язок, виділяти головну ідею, сприймати повідомлення на різні теми, різної тривалості.

Запропонована методика організації самостійної роботи студентів під час вивчення дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням» засобами новітніх інформаційних технологій у формі підготовки проекту-презентації з обраної теми фахових дисциплін показала свою ефективність.

Проектна робота – це навчання через дію. Ця характерна риса проектної роботи дуже добре підходить для групи з різними здібностями, тому що студенти можуть працювати відповідно до їхнього рівня та успішності. Здібні можуть показати, що вони знають незалежно від програми чи плану тоді, коли слабші можуть досягнути того, чим вони можуть пишатися, компенсуючи нижчий рівень володіння мовою показом відео матеріалу чи наочності. Ключовим моментом у використанні проектного методу є сформулювати проблему, над якою студенти будуть працювати у процесі роботи над темою програми.

Підготовка невеликими групами студентів проектів-презентацій сприяла поглибленню знань студентами з іноземної мови професійного спрямування. Підготовка проектів-презентацій допомогла у розвитку пошукових вмінь професійних інновацій та виявленні здатності до командної роботи, що буде допомогати у майбутній професії. Застосування новітніх інформаційних технологій удосконалило навички студентів презентувати свої знання і вміння.

Отже, упровадження мультимедійних навчальних технологій підвищує ефективність набуття студентами нових знань, привчає студентів до самостійного отримання інформації, розвиває творчу активність, а при групових презентаціях також навички колективно злагоджених дій.

Викладач отримує додаткову можливість розвивати й підтримувати мотивацію студентів до вивчення іноземної мови, формувати інноваційну особистість студента, розвивати вміння студентів конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі, ставити перед собою завдання та поетапно їх вирішувати.

Таким чином, мультимедійні навчальні технології є багатофункціональним засобом навчання, які сприяють ефективності вивчення іноземної мови, мотивують студентів до подальшого вивчення мови, роблять цей процес цікавим та ефективним.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Арванітопуло Е.Г. Проектна робота з англійської мови учнів старшої школи: навч. посіб. / Елла Георгіївна Арванітопуло // Бібліотечка журналу «Іноземні мови». – 2006. – Вип. 2. – 56 с.
2. Атаманчук Ю. Стан організації самостійної роботи студентів ВНЗ / Ю.Атаманчук – Київ: Рідна школа, 2008.
3. Барановська Л.В. Англійська мова в авіаційному ВНЗ: навчальна дисципліна, засіб професійної підготовки та майбутньої фахової діяльності / Л.В. Барановська / Комунікація у сучасному соціумі: Матер. II Міжн. наук.–практ. конф. (Львів, 8 червня 2018р.). – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2018. – С.77–79.
4. Бегьом Ф. Проект на уроці іноземної мови / Ф. Бегьом. – К.: Основа, 2007. – 35 с.
5. Бим И.Л. Методика обучения иностранным языкам как наука и проблемы школьного учебника / Инесса Львовна Бим. – М.: Русский язык, 1977. – 288 с.
6. Бим И.Л. Теория и практика обучения немецкому языку в средней школе: Проблемы и перспективы / Инесса Львовна Бим. – М.: Просвещение, 1988. – 256 с.
7. Бойко Я. Організація самостійної роботи студентів у вищих педагогічних навчальних закладах / Я.Бойко. – Київ: Рідна школа, 2009.
8. Бучацька С.М. Психологічні особливості підготовки студентів з іноземної мови: зб. наук. праць НАДСПУ / С.М.Бучацька . – Хмельницький: Вид-во Національної академії ДСПУ, 2005. – №33. – Ч.ІІ. – С. 139-142.
9. Гапоненко Л.П. Педагогічні умови формування готовності студентів до іншомовного спілкування / Л.П. Гапоненко // Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В. Винниченка, 2002. – В. 45. – Ч. 1. – С. 77–79.

10. Гапонова С.В. Дискусія як вправа для навчання вільного спілкування іноземною мовою / С.В. Гапонова // Іноземні мови. – 1999. – № 4. – С. 3 – 10.
11. Глушаниця Н. В. Формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності майбутніх бакалаврів з авіоніки у процесі фахової підготовки: автор. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Н.В.Глушаниця. – Національний авіаційний університет. – Київ, 2013. – 20с.
12. Горенко О.П. Англійська мова для математиків: підручник для студентів-математиків / О.П. Горенко. – Київ, 2011 – 149.
13. Гринчишин А.М. Комунікативна спрямованість навчання іноземної мови майбутніх фахівців міжнародних відносин / А.М. Гринчишин // Матеріали науково-практичної. Конф. – Хмельницький: ТУП, 2003. – С. 121–126.
14. Душеїна Т.В. Проектна методика на уроках іноземної мови / Т.Душеїна // ІМВНЗ, 2008. – № 5. – с.14.
15. Журавська Л.М. Концептуальні умови управління самостійною роботою студентів у ВНЗ / Л.М. Журавська // Освіта та управління.– 1999. –Т.3. – №2. – С.38–39.
16. Закон України «Про освіту»(Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2017 – 2018. – № 38–39, ст.380).
17. Зонтова С.Є. Когнітивний підхід до навчання іншомовної лексики / С.Є.Зонтова / Проблеми сучасної педагогічної освіти: зб. наук. праць. – Ялта: РВВ КГУ, 2005. – Вип.8. – ч. 2. – С. 89 – 93.
18. Інноваційні технології навчання від А до Я / упоряд. В. Волканова. – К.: Шкільний світ, 2011. – 96 с.
19. Китайгородська П. Використання проектних завдань на уроках англійської мови / П. Китайгородська // ІМВНЗ. – 2003. – № 5. – 110 с.

- 20.Коваль Т.І. Теоретичні та методичні основи професійної підготовки з інформаційних технологій майбутніх менеджерів-економістів: дис. доктора пед. наук: 13.00.04 / Коваль Тамара Іванівна. – К., 2008. – 572 с.
- 21.Колесникова И.Л. Англо-русский терминологический справочник по методике преподавания иностранных языков / И.Л. Колесникова, О.А.Долгина. – СПб.: Изд-во «Русско-Балтийский информационный центр «БЛИЦ»», «Cambridge University Press», 2001. – 224 с.
- 22.Коньшева А.В. Современные методы обучения английскому языку / Ангелина Викторовна Коньшева. – 2-е изд., стереотип. – СПб.: КАРО, Мн.: Издательство «Четыре четверти», 2005. – 208 с.
- 23.Корнейко І.В. Самостійна позааудиторна робота в процесі вивчення іноземної мови за умов кредитно-модульної системи [Електронний ресурс] / І.В. Корнейко. – Режим доступу: <[http: www.rusnauka.com](http://www.rusnauka.com)>.
- 24.Коряковцева Н. Ф. Современная методика организации самостоятельной работы изучающих иностранный язык: пособ. для учит / Наталия Федоровна Коряковцева. – М.: АРКТИ, 2002. – 176 с.
- 25.Костера П. Обучение иностранному языку в языковой лаборатории: монография / П. Костера. – М.: Высшая школа, 1986. – 151 с.
- 26.Лебідь С.Г. Спеціалізований курс екології як засіб формування екологічної культури школярів: зб. наук. праць / Науково-методичний журнал, Педагогічні науки. – Миколаїв: Вид-во МДГУ ім. П.Могили, 2002. – Т. 24. – Вип. 11. – С. 145-152.
- 27.Мильруд Р.П. Методика преподавания английского языка. English Teaching Methodology: учеб. пособ. для вузов / Р.П. Мильруд. – 2-е изд., стереотип. – М.: Дрофа, 2007. – 253 с.
- 28.Мороз О.Г. Підготовка майбутнього вчителя: зміст та організація: навчальний посібник / О.Г. Мороз, В.О. Сластьонін, Н.І. Філіпенко. – Київ, 1997. – 168 с.

29. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ столітті. – К.: Шкільний світ, 2002. – 7 с.
30. Нечаев В.Я. Социология образования: курс лекций / В.Я. Нечаев – М.: Центр социологии образования, 1998. – 190 с.
31. Никишина И.В. Инновационные педагогические технологии и организация учебно-воспитательного и методического процессов в школе: использование интерактивных форм и методов в процессе обучения учащихся и педагогов / И. В. Никишина. – Волгоград: Учитель, 2007. – 91с.
32. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: [учеб. пособ. для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров] / [Е. С. Полат, М. Ю. Бухаркина, М. В. Моисеева, А. Е. Петров]; под ред. Е. С. Полат. – М.: Издательский центр «Академия», 2002. – 272 с.
33. Онуфрієва І.Л. Психологічний аспект навчання іншомовного мовлення дорослих / І.Л.Онуфрієва, Л.А. Онуфрієва // Проблеми сучасної психології. – 2010. – Випуск 7. – С.496-507.
34. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Ефим Израилевич Пассов. – 2-е изд. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
35. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Е.И. Пассов. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
36. Педагогические теории, системы, технологии : учеб. для студентов высш. и сред. учеб. заведений, обучающихся по пед. специальностям и направлениям / И.Б. Котова и др. / [под ред. С.А. Смирнова]. – М.: Академия, 2004. – 509 с.
37. Полат Е.С. Новые воспитательные и информационные технологии системы образования / Е.С.Полат. – М.: Академия, 2003. – 272с.
38. Пометун О. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід / О.Пометун, Л. Пироженко. – К.: А.П.Н., 2002. – 136 с.

39. Про затвердження Плану дій щодо забезпечення якості вищої освіти України та її інтеграції в європейське і світове освітнє співтовариство на період до 2010 року: наказ Міністерства освіти та науки України від 13 липня 2007 р. № 612. – К.: Мін-во освіти та науки України, 2007. – 10 с.
40. Сафонова В.В. Изучение языков международного общения в контексте диалога культур и цивилизаций / Виктория Викторовна Сафонова. – Воронеж: ИСТОКИ, 1996. – 237 с.
41. Сафонова В.В. Проблемные задания на уроках английского языка в школе / Виктория Викторовна Сафонова. – 3-е изд. – М.: Еврошкола, 2001. – 271 с.
42. Семенчук Ю.О. Вивчення термінологічної лексики у курсі ділової англійської мови / Ю.О. Семенчук // Іноземні мови. – 2003. – № 3. – С. 29–32.
43. Скулиш Є.Д. Організація та методи самостійної роботи курсантів і слухачів: навчально-методичний посібник / Є.Д. Скулиш, О.Р. Охременко. – Київ: Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2012. – 171 с.
44. Соловова Е. Н. Методическая подготовка и переподготовка учителя иностранного языка: интегративно-рефлексивный подход: монография / Елена Николаевна Соловова. – М., 2004. – 336 с.
45. Чепіга М. Керування тематичною самостійною роботою студентів / М. Чепіга. – К: Вища школа, 2008.
46. Шуневич Б. І. Теоретичні основи дистанційного навчання: [навч. посіб. для магістрів за спец. 8.030505 «Прикладна лінгвістика» ВНЗ IV рівня акредитації] / Богдан Іванович Шуневич. – Львів: Вид-во Національного університету «Львівська політехніка», 2006. – 244 с.
47. Щукин А. Н. Лингводидактический энциклопедический словарь: более 2000 слов / Анатолий Николаевич Щукин. – М.: Астрель, 2007. – 746 с.

- 48.Щукин А. Н. Обучение иностранным языкам: Теория и практика: учеб. пособ. для препод. и студ. / Анатолий Николаевич Щукин. – М.: Филоматис, 2004. – 416 с.
- 49.Щукин А. Н. Современные интенсивные методы и технологии обучения иностранным языкам : учеб. пособ. / Анатолий Николаевич Щукин. – М.: Филоматис, 2008. – 188 с.
- 50.Методика організації самостійної роботи студентів з англійської мови з використанням професійного мовного портфеля: автореф. дис... канд. пед. наук: 13.00.02 / Наталія Валеріївна Ягельська; Київський національний лінгвістичний університет. – К., 2005. – 23 с.
- 51.Baeyer Hans C. Information: The New Language of Science / Hans C. Baeyer. – Harvard University Press, 2004. – 364 p.
- 52.Deutsch D. It from Qubit / D. Deutsch // Science and Ultimate Reality. – Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2003. – pp. 1–16.
- 53.Doc 9835-AN/453 Manual on the Implementation of the ICAO Language Proficiency Requirements. – Preliminary edition. – 2004. – 162 с.
- 54.Evans V. Upstream Proficiency. Student's book / Virginia Evans, Jenny Dooley. – Express Publishing, 2002. – 276 p.
- 55.Glezerman T. Balkoski V. Language, thought and the brain: Cognition and language / Series Editor: R.W. Rieber. – New York: Kluwer Academic Publishers, 2002. – 331p.
- 56.Hayles Katherine N. How We Became Posthuman: Virtual Bodies in Cybernetics, Literature, and Informatics / Katherine N. Hayles // The University of Chicago Press, Ltd. – London, 2008. – 258 p.
- 57.Perspective in Mathematical Logic, [ed.-in-ch Hodges, W.A.]. SpringerVerlag, N.Y. Inc. – 1999. – 289 p.
- 58.Pickering Andrew. The Cybernetic Brain: Sketches of Another Future / Andrew Pickering // The University of Chicago Press, Ltd. – London, 2010. – 538 p.

59. Rebenko M. Yu. English Proficiency in Cybernetics: Textbook. [Ребенко Марина Юріївна. Поглиблений курс англійської мови для кібернетиків: навч. посібник з англ. мови за проф. спрямуванням. / Maryna Rebenko. – K.: Publishing and Polygraphic Centre «The University of Kyiv», 2017. – 159 p.
60. Vince Michael. Advanced Language Practice: English Grammar and Vocabulary. Macmillan Publ. Lim., 2003. – 267 p.

Електронні ресурси:

61. Абишева Н. Ю. Ефективність застосування методу проектів під час уроків іноземної мови загальноосвітньої школі [Електронний ресурс] / Н.Ю.Абишева. – Режим доступу: http://ftp://lib.herzen.spb/text/abysheva_102_116_121.pdf
62. Волкова Г.К. Шляхи оптимізації самостійної роботи студентів в курсі іноземної мови за умов кредитно-модульної системи навчання. [Електронний ресурс] / Г.К. Волкова. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.
63. Глотова О.В. Підвищення ефективності самостійної роботи студентів іноземної мови за рахунок використання сучасних технологій. [Електронний ресурс] / О.В. Глотова. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.
64. Гроза М.Е. Значення Самостійної роботи в контексті вивчення іноземної мови у немовному ВНЗ. [Електронний ресурс] / М.Е. Гроза, Л.М. Дашевська. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.
65. Крижановська Т.О. Самостійна робота студентів В умовах кредитно-модульної системи навчання [Електронний ресурс] / Т.О. Крижановська. – Режим доступу: <http://www.rusnauka.com>.

- 66.Мунтян С.С. Самостійна робота студентів при навчанні їх іноземної мови професійного спрямування: навчальні стратегії. [Електронний ресурс] / С.С. Мунтян. – Режим доступу: <http://intfonf.org>.
- 67.Рибачук К. Роль самостійної роботи студентів при вивченні іноземної мови у немовних ВНЗ. [Електронний ресурс] / К. Рибачук. – Режим доступу: <http://irbis-nbuv.gov.ua>.
- 68.International Journal of Applied Mathematics and Computer Science. University of Zielona Góra Press. Available here: [Electronic resource] / Andreas Umland // Ukraine-Analysen. – Electronic data. – Mode of access: World Wide Web: <https://www.amcs.uz.zgora.pl/?action=online>. – Title from the screen.
- 69.Journal of Mathematics and the Arts. – Taylor & Francis: [Electronic resource] / Andreas Umland // Ukraine-Analysen. – Electronic data. – Mode of access: World Wide Web: <http://www.tandfonline.com/toc/tmaa20/current#.U0MKPXRbxIM>. – Title from the screen.
- 70.Larsen – Freeman D. Teaching and Principles in Language Teaching. 2-nd ed./Russel N.Campell, William E. Rutherford. – Oxford: Oxford University Press, 2008. – 191 p. – [Electronic resource] / Andreas Umland // Ukraine-Analysen. – Electronic data. – Mode of access: World Wide Web: <https://let590.files.wordpress.com/2013/01/larsen-freeman-techniques-and-principles-inlanguage-teaching.pdf>. – Title from the screen.
- 71.Modern Languages: Learning, Teaching, Assessment. A Common European Framework of Reference. – [Electronic resource] / Andreas Umland // Ukraine-Analysen. – Electronic data. – Mode of access: World Wide Web: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/framework_en.pdf. – Title from the screen.
- 72.Shamne A.V. (2013) The conceptual model of psychosocial development in the period of adolescence // Science and Education a New Dimension: Pedagogy

and Psychology. Vol. 3. – [Electronic resource] / Andreas Umland // Ukraine-Analysen. – Electronic data. – Mode of access: World Wide Web: http://www.academia.edu/5078277/SEANEWDIM_2013_VOL_3_PED_PSYC
H. – Title from the screen.

ДОДАТКИ

Додаток А

ПАМ'ЯТКА

Вимоги до структури та змісту презентацій

- Стислий виклад матеріалу, максимальна інформативність тексту.
- 12-18 слайдів (powerpoint).
- Ретельно структурована інформація з акцентом на правові аспекти питання, проблеми, завдання, тощо.
- Наявність коротких та лаконічних заголовків, маркованих та нумерованих списків.
- Важливу інформацію (наприклад, висновки, визначення, правила тощо) треба подавати великим та виділеним шрифтом і розміщувати в лівому верхньому кутку слайда.
- Другорядну інформацію бажано розміщувати внизу слайда.
- Кожному положенню (ідеї) треба відвести окремий абзац.
- Головну ідею треба викласти в першому рядку абзацу.
- Використовуйте табличні форми подання інформації (діаграми, схеми) для ілюстрації найважливіших фактів, що дасть змогу подати матеріал компактно й наочно.
- Графіка має органічно доповнювати текст.
- Пояснення треба розміщувати якнайближче до ілюстрацій, із якими вони мають з'являтися на екрані одночасно.
- Усю текстову інформацію потрібно ретельно перевірити на відсутність орфографічних, граматичних і стилістичних помилок.

Додаток Б

Анкета для виявлення ставлення студентів від підготовки англомовного проекту-презентації з теми «Інновації у різних сферах науки і техніки» у процесі навчання іноземної мови

1. Ваші враження від підготовки проекту-презентації. Робота була:

- а) важкою
- б) нудною
- в) цікавою

2. На Вашу думку, командна робота під час підготовки проекту-презентації радше:

- а) допомагала
- б) заважала

3. Під час підготовки проекту-презентації яким методам віддасте перевагу?

- а) індивідуальним
- б) груповим

4. На Вашу думку, чи принесла користь підготовка проекту-презентації під час вивчення дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням»

- а) так
- б) ні

5. Як Ви гадаєте, чи реалізувався принцип міжпредметності на заняттях з іноземної мови?

- а) так
- б) ні

6. Яких знань Вам бракувало під час підготовки проекту-презентації?

- а) з іноземної мови
- б) з професійної сфери
- в) з інформаційних технологій

7. Чи стали Вам у нагоді рекомендації викладача щодо підготовки і оформлення проекту-презентації?

- а) так
- б) ні

8. Чи послуговувалися Ви під час підготовки проекту-презентації рекомендованими викладачем словниками з професійної сфери?

- а) так
- б) ні

9. Яку користь принесла Вам підготовка проекту-презентації для майбутньої професії?

- а) збільшився словниковий запас
- б) удосконалення навиків вираження своєї думки іноземною мовою
- в) надбання нових знань
- г) зайва витрата часу

10. На Вашу думку, застосування мультимедійних технологій у процесі вивчення іноземної мови:

- а) допомагає підвищити рівень володіння іноземною мовою
- б) сприяє розвитку творчих здібностей у студентів
- в) активізує та урізноманітнює навчальний процес
- г) поступається традиційним методам навчання

11. Якими мультимедійними продуктами Ви користувалися у процесі вивчення іноземної мови?

- а) електронними книгами, посібниками тощо
- б) електронними словниками
- в) відеоматеріалом
- г) освітніми сайтами
- д) робочими зошитами з MULTI-ROM
- е) електронними навчальними програмами
- є) ніякими

12. Що було найтяжчим під час підготовки проекту-презентації

13. З якими проблемами Ви стикалися під час підготовки проекту-презентації?

14. Ваші пропозиції щодо підготовки проекту-презентації _____

15. На Вашу думку, чи знадобиться досвід підготовки проекту-презентації у майбутній професії
